

Ба 52244

ЦЕНТРАЛЬНАЯ

БИБЛИОТЕКА

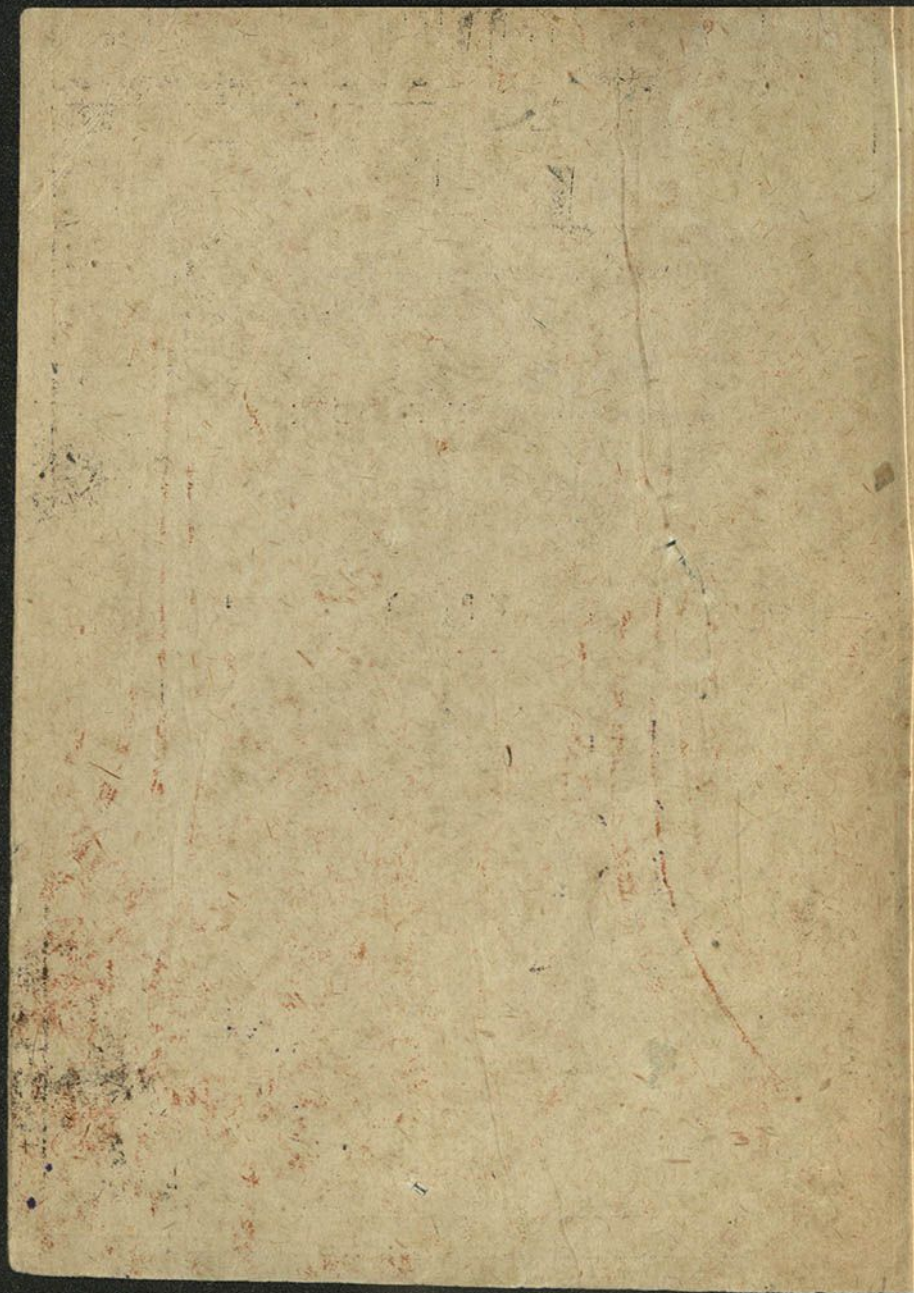
У. ГАЛУБОК

КРАБ

БЕЛДЗЯРЖВЫДАВЕЦТВА

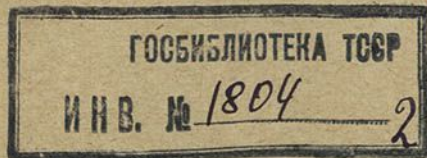
500

Ба 52244

891. 72-2

У. ГАЛУБОК

К Р А Б

ДРАМА ў ПЯЦІ АКТАХ

Ба 52244

Бел. выд. 1994 г.

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАўНАЕ ВYДАВYCTBA
МЕНСК — 1930

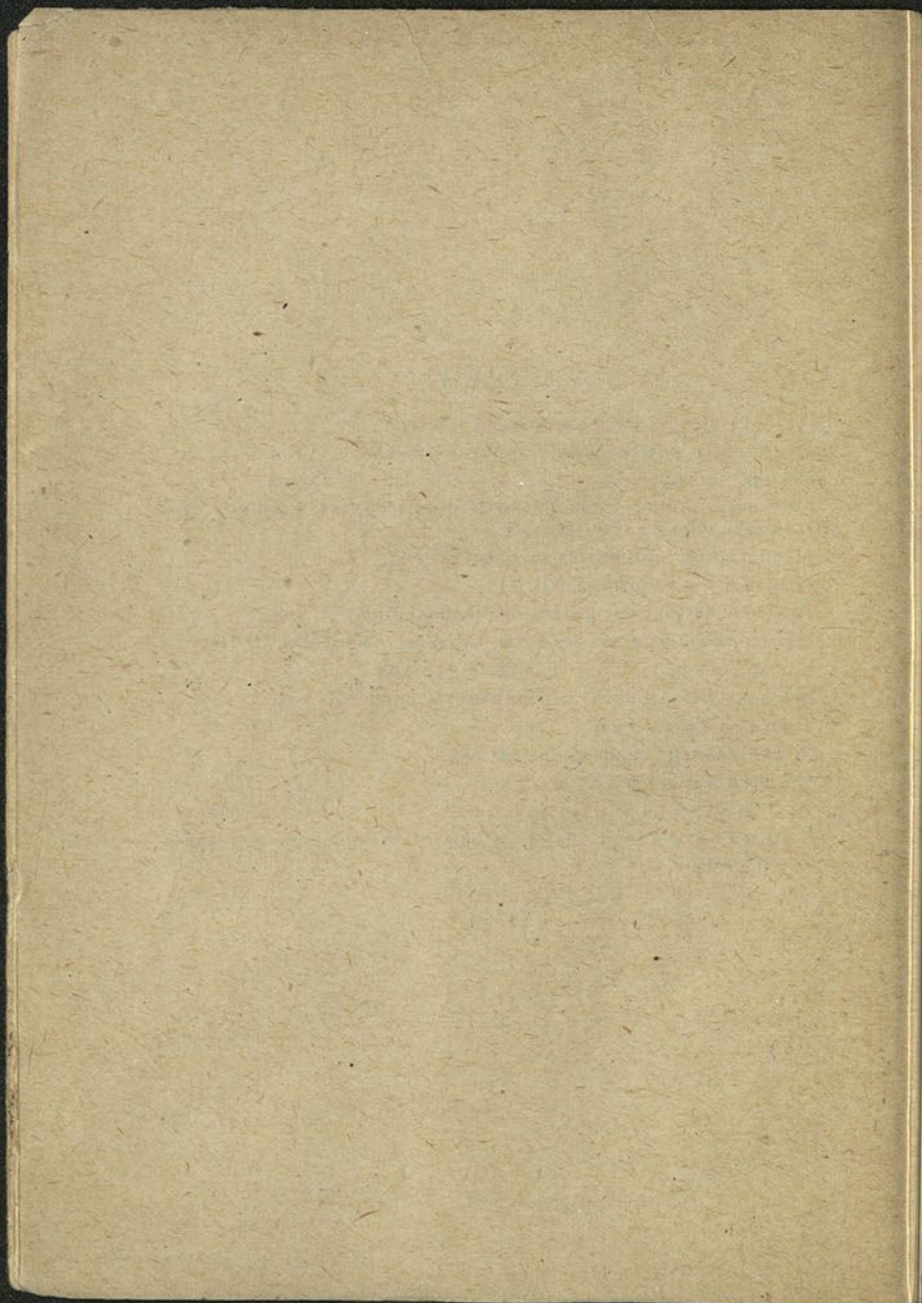
25. п. л. 7009

Заказ № 396. 3.000 экз. (2¹/₃ арк.) Галоўлітбел № 826.

Друкарня Беларускага Дзяржаўнага Выдавецтва.

А С О Б Ы:

- Афіцэр польскай дэфэнзавы — 30 год
- Марыся, вучыцелька беларускай школы — 23 год
- Ягор, вучыцель " " — 25 год
- Мікола, стары стораж школы, былы салдат, ходзіць у вайсковым мундзіры, глухі — 65 год
- Макрына, старажыха школы — 38 год
- Ахрэм, перавознік — 50 год
- Алесь, сялянская дзяўчына падпольніца — 20 год
- Прадстаўнік асьветы, польскі чыноўнік — 50 год
- Сакратар, дробны чыноўнік — 18 год
- Жабрак-калека пераапануты шпег — 25 год
- Трое партызан
- Жук — хлапец, падпольнік — 20 год
- Сялянка Параска
- 2—3 польскіх жандары
- Грамада сялян — бабы, дзяды, мужчыны, хлапцы, адзін гаспадар нямы.

АКТ ПЕРШЫ

На беразе Нёмна: стаіць шалаш, човен; ля дарогі слуп з таблічкай, белым арлом і надпісам: „Весь Шчорсы Паньства Польскаго“. Недалёчка ад слупа два пнякі. Ля шалаша сьпіць перавозьнік Ахрэм.

Зьяўляюцца Алеся і Параска.

Алеся. Ды хадзем, хадзем!.. Ужо зусім недалёчка, вунь яна за кустом ляжыць... Бачыш?..

Параска (*упіраючыся*). Не, мая даражэнькая, не пайду...

Алеся. Няўжо палохаешся?..

Параска. Баюся! Удзень гляну, уначы зьявіцца!..

Алеся. Няўжо яна цябе ўкусіць?..

Параска. Ды неяк вусьцішна!..

Алеся. А ты перажагнайся, страх і адчэпіцца!..

Параска. Ды каб і хацела перажагнацца, дык няма на што... Хоць-бы маленькі крыжык!..

Алеся (*паказваючы на слуп*). А во!..

Параска. Ты хіба здурнела: гэта-ж слуп—дрэва!..

Алеся. І крыж—дрэва. Усё-ж роўна!..

Параска. Гэта табе мо' ўсёроўна, бязбожніца, а мне патрэбен крыж і абразок сьвяты...

Алеся. А хіба-ж ня бачыш? Ёсьць—пятух, глянь на яго дый маліся!..

Параска. Ты такі здурнела!.. Каб я на пятаха малілася!..

Алесья. Ды чаго толькі на абразох ні намалёвана!..

Параска. Пакінь ты, недавярак, жартаваць! Я адыходжу!..

Алесья. Так і ня пойдзеш глянуць? Трэба-б табе глянуць: можа і спазнала-б?..

Параска. Ды яна-ж чужая... ня з нашага боку!..

Алесья. Скуль-жа ты яе ведаеш?

Параска. Я?.. Кінь ты дурыць, дзяўчына!.. Па-чуюць людзі, у суд павалакуць! (*Жвава пабегла назад*).

Алесья. І што за людзі?! Цені сваёй палохаюцца!.. Ведае-ж няшчасную ахвяру, а зарэж—ня скажа!.. Ну, трэба будзіць Ахрэма... Дзядзька Ахрэм, а дзядзька Ахрэм! Уставай!..

Ахрэм (*прачынаецца*). А няхай цябе качкі!.. Сон перабіла, а ноч ня спаў. Якая такая справа ў цябе?..

Алесья. Паважная справа, дзядзька!.. Пасьпееш потым выспацца!..

Ахрэм (*устаў*). Заматалі зусім старога!..

Алесья. Няўжо злуеш?

Ахрэм. Ды не!.. Я так!.. За вас—сама ведаеш—я ў пяццю палезу!.. Кажы-ж, у чым справа?

Алесья. Ад гэтай хвілі, аж пакуль ня зьявіцца сьледзтва, ты павінен не адыходзіць ад утоплёніцы ні на крок!..

Ахрэм. Так!.. Далей?..

Алесья. Потым, як сваё вока даглядай, каб не зніялі з рукі пярсьцёнкі! Калі-б хто цябе прасіў

звняць яго, скажы зараз-жа мне, будуць даваць за гэта грошы—бяры, і таксама—паведаміш мяне!..

А х р э м. Алеся, няўжо-ж тут загадка ёсьць?

А л е с я. Ёсьць!

А х р э м. А я, калода дубовая, думаў, сама дзяўчына ўтапілася!..

А л е с я. Утапілі!..

А х р э м. Матачка найсьвеншая... (*Хацеў быў перажагнацца*).

А л е с я (*перабіваючы яго ў гэтым*). Ты зноў, Ахрэм?

А х р э м. Выбачай, даражэнькая!.. Гэта-ж я пастарой навывчы... Як ведаеш,—я гэтых сьвятых ужо выракся, ды і самога бога ў баку пакінуў. Адзін каламут з імі... Хто-ж яе ўтапіў?

А л е с я. А хто табе ўчора даручыў ліст Марысі перадаць?

А х р э м. Бацюхны мае,—вось добра, што ўспомніла, а я і забыўся!.. (*Шукае ў кішэні*). Ды вось ён гэты ліст, а даручыў яго мне жандар-афіцэр, ты ведаеш, паляк...(*Паказаў*).

А л е с я (*узяла ліст, спрытна адклеіла, прачытала і аддала назад*). Гэты і ўтапіў.

А х р э м. Жандар? Алеся, даражэнькая, за што-ж ён яе?

А л е с я. Павуку, каб жыць, кроў, жыцьцё чужое патрэбны!..

А х р э м. А я цёмны мужык і ня сьцяміў!..

А л е с я. Ну, Ахрэмка, глядзі-ж, памятай... за кожным крокам сачы!..

Ахрэм. Усё чысьценька давяду табе!..

Алеся. Сягонья зноў перавозіць будзеш, а пазьней паедзем і мы самі!..

Ахрэм (з радасьцю). Туды, да нашых?..

Алеся. Так!..

Ахрэм. Ото-ж, каб матачка найсьвеншая... (Схамянуўся).

Алеся (перабіваючы яго). Ахрэм!..

Ахрэм. Выбачай, даражэнькая, ня буду, я'ж ужо выракся...

Алеся. Будзь-жа, Ахрэмка, гатоў!

Ахрэм. Згода!.. А мяне там прымуць?..

Алеся. Належна нават ацэняць заслугі старога партызана!..

Ахрэм. Няхай ім матачка найсьвеншая... (Схамянуўся). А няхай яе, няхай, даўно ўжо багоў выракся, а яны ўсё на языку цяляпаюцца...

Алеся. Бывай-жа, Ахрэм! (Пайшла ў той бок, скуль прышла).

Ахрэм. Шчасьлівенька! (Пра сябе). Залатая дзяўчына! Як жыву, ня бачыў другое такое! Яна ўсюды пасьпее, вось што знача падпольніца!.. Няхай-жа ёй матачка найсьвеншая... (Схамянуўся). Цьфу ты, ізноў!.. Ніяк з языка ня зьлезе... (Глянуў у бок, дзе ляжыць утопленіца). Ты чаго там калу-паешся?.. Чуеш?.. Накрый дзяругаю—хай ляжыць у цяньку... (Чуваць голас здалёку: «дзяругаю?»). Ды няўжо-ж дываном!.. Пярсьцёнка толькі не чапай, пярсьцёнка!..

Падьшоў з другога боку настаўнік Ягор.

Ягор. Ты з кім гэта, Ахрэм?

Ахрэм. А!.. Добрага дня!.. Ды вось хлопцу гукаю! Ня слухае, шэльма,—кажу, не чапай утопельніка, а ён шастае ля яе!..

Ягор. Што, ізноў утопельнік?

Ахрэм. А так... дзяўчына!.. Другі дзень як ляжыць ужо...

Ягор. А!... Ведаю!..

Ахрэм. Чакаем вайта: дазнаньне рабіць! Апрадута па-паньску, з пярсьцёнкам на руцэ...

Ягор. Ведаю!.. Хадзем... глянем на яе... А пасья ты мяне перавязеш на той бераг!..

Ахрэм. На той бераг, выбачайце, удзень не павязу: начальства забараніла... Сяляне, як ведаем, на гарачку там хварэюць... выміраюць...

Ягор. А мы з тлбою цішком як-небудзь!..

Ахрэм. Не, даруйце, удзень не павязу! Баюся, пань шомпалаў дадуць!..

Ягор. Як жа цяпер? Мне трэба пабачыць Марысю.

Ахрэм. Толькі ноччу!..

Ягор. Як сабе хочаш!.. Не павязеш ты, павязе хто іншы! (Пашоў).

Ахрэм. Чаму-ж не! Хіба мала рызыкантаў! (Пашоў за ім).

Падьшоў стары Мікола са спарышамі.

Мікола. Ягорка, чакай! Ягорка! Як так і ведаў!.. Чатыры дні яе не пабачыў, ну і есьці перастаў!.. Што

зрабіць, каб ён да гэтай дзяўчыны ня так ліп?!.. (Пачынае клікаць). Ягорка!

Варочаецца Ягор.

Ягор. Я тут, Мікола! Ты што?

Мікола. Ды вось крычу, гукаю—палуднаваць пара!..

Ягор. Ня хочу я есьці!..

Мікола. А... сесьці?!.. Ды дзе-ж тут сесьці?

Ягор. Я кажу: «Ня хочу есьці!»

Мікола. Я так і ведаў!.. Пра ежу забываеш—хутка з цябе косьці тырчэць будуць!.. Я, калі яшчэ малады быў і бегаў за дзяўчатамі, ня ў свой дух еў!..

Ягор. Ідзі ты, Мікола, у школу!.. Я хутка вярнуся... Пабачуся адно з Марысяй!..

Мікола (ставячы за пень спарышы). Пакуль тая Марыся, пасілкуйся ты заціркай ды кашаю!.. бо ніякае там каханьне не забараняе есьці!..

Ягор. У нас забараняе!..

Мікола. А я калі быў малады, дык удвох з дзяўчынаю бывала булку хлеба елі, ды сала фунты два...

Ягор. Ну, бяры-ж свае спарышы, ды ідзі!

Мікола. Што ты жартуеш?! Ды хоць тут пяруны, назад не панясу, павінен ты зьесьці! (Дастаў яшчэ з-за пазухі вялікую лусту хлеба, паклаў яе на пень і пашоў).

Ягор (гледзячы яму ўсьлед, сьмяецца). І з чаго ўздумаў сталага няньчыць?!

Падьшоў Ахрэм.

А хрэм. Я-ж казаў! Знайшліся такі рызыканы,
перавезьлі!..

Ягор! А ты баяўся!..

А хрэм. А няхай ім немач! Баюся, такі ўловяць,
прыб'юць!.. Малы смак ад шомпалаў.

Ягор. Гэта ў іх культурны спосаб!..

А хрэм. Каб яго сьвет ня ведаў, гэткага спосабу!
(Паўза). Што-ж яна ня ідзе? (Глянуў у бок).

Ягор. А вунь дзе яна!

А хрэм. На табе,—і яна разглядае ўтопельніцу!..
Марыся, пашто глядзіш: спаць дрэнна будзеш!
(А хрэм накіраваўся ў яе бок. Ягор застаўся на
месцы. Праз некалькі хвілін падыходзіць Марыся).

Марыся. Здароў, Ягор. Ты бачыў? (Паказвае
ў той бок, дзе ўтопельніца).

Ягор. Бачыў!

Марыся. Ведаеш хто?

Ягор. Ведаю!

Марыся. Няўжо будзем маўчаць?

Ягор. Пакуль-што памаўчым, а пасля гукнем!

Марыся. Як можна чакаць? Пад суд!

Ягор. Пачакаем! Вось што, Марыся: пільная
справа!

Марыся. Слухаю!

Ягор. Учора арыштавалі Залуцкага, а тут з дню
на дзень могуць забраць мяне, трэба, каб ты да спраў
стала бліжэй!

Марыся. Так то так, але нейкі час я павінна
быць там, бо хвароба за ракою пашыраецца, сяляне

выміраюць больш і больш... Доктароў мала, а я-ж ведаю медыцыну, ну і дапамагаю...

Ягор. А што будзе, як сама захварэш?

Марыся. Думаю, што не!

Ягор. Як мне здаецца, ты ўжо нездарова!

Марыся. Ну, што ты?

Ягор. У цябе выгляд хворага чалавека!

Марыся. Стамілася!..

Ягор. Ну, што-ж,—пакуль буду цягнуць працу адзін!

Марыся. Жадаю поспеху!

Ягор. Якія адносіны да цябе апошні час чыноўнікаў і ўлады крэсовай?

Марыся. Я-б сказала, ня дрэинья!

Падыйшоў Ахрэм.

Ахрэм. Даруй, Марыся, маёй дурной галаве: Яшчэ ўчора польскі жандар даручыў перадаць табе яшчэ ліст, а я, калода дубовая, і сягонья цягаю яго! Калі ласка!.. *(Адае)*.

Марыся. Чаго яму трэба ад мяне?

Ахрэм. Ня ведаю! Ведаю толькі—сярдзіты, што віхор... Марысечка, абарані мяне, а то зноў біць будуць. Шомпал ня жартачкі. *(Глянуў у бок)*. А баццюхны мае!.. Ён сюды ідзе, і не адзін: нехта перавёз! *(Пабег у той бок, адкуль прышоў)*.

Ягор. Марыся, што гэта значыць? Скуль ты знаёма з польскім жандарам?

Марыся. Чакай, скажу!.. Спакойна выслухай мяне! У той час, калі я цябе ня ведала, да майго

бацькі прыйджаў ён. Я яшчэ вучанцай тады была. Ён да мяне сватаўся... Бацька быў згодзен, а я не... Калі Польшча захапіла Заходнюю Беларусь, бацька мой, як былы афіцэр, служыў у Чырвонай арміі і ваяваў супроць белапалякаў, а я заставалася тут... Бацьку на фронце забілі... Учора я атрымала ад гэтага жандарскага афіцэра ліст і прыехала зараз за пагадай...

Ягор. Да каго?

Марыся. Ягор!.. (Паўза). Да цябе!..

Ягор. Што ён піша?

Марыся. Піша, што прывёз весткі ад бацькі...

Ягор. Бацька-ж твой быў у чырвоных?! Адкуль жа ён мае весткі?..

Марыся. Ня ведаю!

Ягор. Тут нешта ня так!

Марыся. У чым тут справа?

Ягор (глянуў у бок). Скажу потым! Ён сюды ідзе... (Адыходзіць).

Марыся (ідучы за ім). Ягор, пачакай!.. (Скрылася. Чуваць здалёк голас афіцэра).

Падыходзіць афіцэр і Ахрэм.

Афіцэр. Вялікая вада...

Ахрэм. Зіма была сьняжыстая... Паводкай труп прыгнала...

Афіцэр (здзіўлена). Труп?

Ахрэм. Паненка нейкая... Ляжыць вунь там...

Афіцэр. Ня ведама, хто яна?..

Ахрэм. Пакуль-што не, але даведаюцца людзі, бо пярсьцёнак на руцэ...

Афіцэр (схамянуўся). Ты ліст мой перадаў?

Ахрэм. А то як-жа?.. Перадаў!..

Афіцэр. Пакліч мне настаўніцу!..

Ахрэм. Слухаю!.. Яна чакае пана...

Афіцэр. Папрасі яе сюды!..

Ахрэм. Рад слухаць, паночку!.. (У час размовы
ціха падышла Алеся, села за пнём і пачала са спары-
шоў есьці, прыкусваючы хлебам, які пакінуў Мікола.
Афіцэр яе ня ўбачыў, Ахрэм-жа заўважыў).

Афіцэр. Цо я зробілэм!.. Я себе здраділэм!..
Пярсьцёнэк з моен монограмон заставілэм!.. (Думае).
Так! (Кліча Ахрэма). Пшэвозьнік! Ходзь тутэй!..

Прыбгае Ахрэм.

Ахрэм. Я тут, паночку!

Афіцэр. Вось што: як вайсковы дасьледчы, я
павінен пад вялікім сакрэтам даведацца, хто ўтопель-
ніца... Быць можа хто яе забіў...

Ахрэм. Як на мой розум, сама загубіла жыцьцё,
бо каб хто забіў, пярсьцёнэк зьняўчы... (Кажэ гэта,
якбы нічога ня ведае).

Афіцэр (здаволен гэтым). Зусім разумна раз-
важаеш! А ты добра сьцеражэш яе?

Ахрэм. А то як-жа!.. І дзень і ноч пільную, па-
куль сьледзтва...

Афіцэр. А пярсьцёнка ніхто ня зьніме?..

Ахрэм. Ну, як-жа можна! Я-ж пільную!..

Афіцэр. Хадзем глянем!..

Ахрэм. Калі ласка!..

Афіцэр (затрымаўся). Не, лепш прынясі пярсьцёнак сюды!.. Ён патрэбен для пратаколу!..

Ахрэм. Слухаю, панок!..

Афіцэр. Як даўно ўжо яе сьцеражэш?..

Ахрэм. Ды дзьеve ночы!..

Афіцэр. Плацяць табе за варту?..

Ахрэм. Не!.. Так, шкадуючы чалавека, пільную!..

Пакуль закапаюць...

Афіцэр (дае капішук грошай). Маш гасьцінец... за службу спраўную!..

Ахрэм (хітра). Гэтулькі грошаў?!

Афіцэр. Ты варт гэтага! А трохі пазьней мэдалю атрымаеш!..

Ахрэм (хітра). Мэдалю?! Ды на маю сьвітку?..

Афіцэр. Так кліч-жа паненку! (Сам павярнуўся ў другі бок).

Ахрэм. Дзякую за гасьцінец! (Адыходзячы).

Ахрэм, настаў вушы! (Пашоў).

Афіцэр (адзін). Калі пярсьцёнак прынясе, усё добра будзе! (Убачыў Алесю). Ты хто такая?

Алеся (прыкінуўшыся дурною і глухою). Га? Палудную, панок! Крупнічак сёрбаю. Калі ласка, лыжачку... (Падае лыжку).

Афіцэр. Прэч да ліха!..

Алеся. Га?.. Я глухая! З печы звалілася... патыліцаю аб прыпек... Таму ем шмат!.. (Апусьціла лыжку ў спарыш і кажа). Вось табе і на!.. Утапіла!..

Афіцэр (схамянуўся). Што?

Алеся. Лыжку ўтапіла!.. Маці валіць на татку, а татка бароніцца, а розуму няма—выскачыў, з печы

звалілася! (Дастала ложку, пастукуе аб край). А...
Вірутніца!.. (Радасна). Выплыла!..

Афіцэр. Прэч стонт, дурніца!.. Марш!..

Алеся (адыходзячы). З печы звалілася, розум
і выскачыў!.. Ем шмат... (Скрылася).

Падышла Марыся, застанавілася і глядзіць.

Афіцэр. Не спазналі?..

Марыся. Пазнала!.. (Афіцэр падышоў і моцна
паціснуў ёй руку).

Марыся. Ах! (Глядзіць на сваю руку).

Афіцэр. Што з вамі?

Марыся. Пярсьцёнак зламаўся!.. Падарунак!..

Афіцэр. Вы замужам?..

Марыся. Пакульшто не!..

Афіцэр. Гэта дрэнная прыкмета!..

Марыся. Я ў забабоны ня веру!..

Афіцэр. Вы мяне прымусілі пачырванець!..

Марыся. Самі вінны! У забабоны верыць толькі
цёмната, а вы-ж інтэлігент!..

Афіцэр. Ой, ой! Які савецкі дух!..

Марыся. Да справы!..

Афіцэр. Прашу!..

Марыся. Мне перавозьнік казаў, што прывезьлі
ад бацькі весткі для мяне.

Афіцэр. Так—прывёз!..

Марыся. Так будзьце ласкавы...
Афіцэр. Так! Гэтыя весткі вельмі цікавыя для
вас! Прашу сесьці!..

Марыся. Ня маю часу: мяне чакаюць!..

Афіцэр. Можна ведаць хто?..

Марыся (гледзячы на пярсьвёнак). Мой жаніх...

Афіцэр (у гэты час паводдаль пільна за ёю паглядзі). Дазвольце, памагу!.. (Падышоў да яе).

Марыся (нездаволена). Мне не да жартаў!
Прашу даць мне весткі пра бацьку, а не, дык я адыходжу!.. (Адае яму ліст). Вазьмеце свой ліст!..

Афіцэр (узяў). А вы вазьмеце ліст ад бацькі!
(Паказвае ліст. Марыся радасна, але толькі скранулася з месца, як ён падышоў да пня і зрабіў гэст, каб села). Сядзем!.. (Марыся ня ведае што рабіць).
Але ж прашу—калі ласка.

Марыся (нехаця падышла і села).

Афіцэр (сеў, аддаў ліст). Вашы ворагі, радуючыся няшчасцю, адабралі ад вас дом, зямлю...

Марыся. Зямля мне не патрэбна, бо яна ня наша!..

Афіцэр. А чыя?.. (Марыся не адказвае. Афіцэр ухмыльнуўся).

Марыся. Дом мне таксама не патрэбен! У ім я хацела б бачыць школу для сялянскіх дзетак!..

Афіцэр. І зямлю і дом мы адбярем!..

Марыся (зьдзіўлена). Вы?

Афіцэр (хітра паказваючы на ліст). Чытайце!
Чытайце!..

Марыся. Скажэце, якім чынам ліст трапіў у вашы рукі?...

Афіцэр. Наш полк пад Менскам адбіваў наступ чырвонай банды...

Марыся (*перабіла*). Даруйце, мой бацька стары
рэволюцыянэр і быў з чырвонымі, а ня з бандай!..

Афіцэр. Ваш бацька—герой!.. Сваю адданасьць
чырвоным ён геройскі выявіў!.. Змагаўся да апошніх
сіл, быў цяжка зранен, паміраў на полі, я пашкадаваў
свайго старога знаёмага, памясьціў у наш шпіталь, дзе
ён на маіх руках і памёр...

Марыся. Што ён казаў, паміраючы?..

Афіцэр (*дастаў паперу*). Напісаў тэстамэнт...
(*Марыся хацела ўзяць. Афіцэр ня даў*). Чытайце,
чытайце ліст!

Марыся (*заплакала*). Памёр геройскай сьмерцю!..

Афіцэр. Ня плачце, не надрываўце сіл!.. Сілы
яшчэ будуць вам патрэбны, каб змагацца з ворагамі,
якія заграбілі вашу маемасьць!

Марыся. Цяжка!..

Афіцэр. Вы ня будзеце адна!.. Са мною разам!..

Марыся. З вамі?..

Афіцэр. Так! Гэта воля вашага бацькі!.. У пісь-
ме чыталі?..

Марыся. Ну, гэта байкі! Мой жаніх—Ягор!..

Афіцэр. Ягор?.. А можна ведаць, хто ён?..

Марыся. Настаўнік беларускай школы...

Афіцэр. Ну вось, бачыце, настаўнік школы, на
якой амаль ужо вісіць заржаўлены замок!..

Марыся. Пастараемся зьняць!..

Афіцэр. Завеле пэвностьці!..

Марыся. Ну, я адыходжу! (*Устала*)

Афіцэр. Шчасьліва!..

Марыся. Адаўце тэстамэнт!..

Афіцэр. Не палічэце мяне за гвалтаўніка, але я гэстамэнт аддам тады, калі...

Марыся. Я вас зразумела!..

Афіцэр. Іначай нельга!.. Утраціць мне вас— утраціць усё!.. Вы для мяне...

Марыся. Я—не для вас!..

Афіцэр. Вы бачыце! У маіх руках вашае права на зямлю, а...

Марыся (злосна). Я зноў кажу: зямлі мне ня трэба, а будынак пойдзе пад школу!..

Афіцэр. І ня так, і ня гэтак!.. Усё патрэбна будзе вам і вось у маіх руках вашае права на зямлю, а ў вашых руках—я сам, ваш абаронца!.. Ну гляньце-ж добрымі вачыма!.. Скажэце, што будзе так, як жадаў ваш бацька!..

Марыся (злосна). Ня будзе!

Афіцэр. А памятаеце, як яшчэ каісь я прасіў рукі вашай і бацька ваш быў згодзен?! А цяпер... уся ваша ўвага на вучыцелю, з якім вам зусім не па дарозе!..

Марыся. Мне з ім па дарозе!..

Афіцэр. Панначка, ну зразумейце-ж, што там, дзе грукацелі гарматы, там завязаўся вузельчык нашага шчасьця... А тут, дзе наступае чароўная вясна, яно зацьвіце пахучаю кветкай... Будзьце-ж гэтай кветкай, будзьце маім ідэалам! (Прытуліў яе да сябе).

Марыся (адпіхнула). Пусьцеце!

У гэты момант з-за кустоў вышаў Ягор (давайце гэта Ягор (пагрозьліва да афіцэра). У чым справа?

Марыся (да Ягора). Ты бачыў...

Б 52244

Ягор (падыходзячы бліжэй, тым-жа тонам).
Што гэта значыць?

Афіцэр (насьмешліва). З кім маю гонар?..

Ягор. Вам хочацца ведаць, хто я? Калі ласка!..
Настаўнік тутэйшай школы!..

Афіцэр. Якая хутка будзе зачынена за тое, што
яе настаўнік спачувае бальшавіком!..

Ягор. Не спалохаеце!.. (Марыся ўздрыгнула).

Афіцэр (хітра ўхмыльнуўся). Добра, вельмі
добра!..

Марыся. Яшчэ раз прашу, аддайце мне тэста-
мэнт!..

Афіцэр. Дакуманту вам нават сілаю ня ўзяць!..
Я-ж вайсковы!..

Марыся. Які здольны ваяваць з-за вугла!..

Ягор. Здатны гвалціць жанчыну!..

Афіцэр. Ах так! (Сьвіснуў у сьвісток). Орды-
нанс!

Падбег польскі салдат.

Афіцэр (гнеўна). Взе́ньсьць!

Марыся. За што?..

Ягор. Марыся, у каго ты пытаеш?..

Марыся (да афіцэра). Гвалтаўнікі! Але ўсе-
роўна вам нас не задушыць!.. (Салдат павёў Ягора—
за імі пайшла Марыся. Афіцэр, хітра ўхмыляючыся,
паглядае ўсьлед ім).

ЗАСЛОНА

АКТ ДРУГІ

У кватэры Ягора. Па сьценках малюнкi па прыродазнаўству, глэбус і другія рэчы. Ля дзввярэй лава; на ёй драўлянае вядро і конаўка. Мікола сядзіць ля адчыненага акна і чуе, як на вуліцы нехта грае на гармоніку; потым зачыніў акно і заплакаў.

Уваходзіць Ахрэм (з дубчыкам у руках).

Ахрэм (*падышоў да Міколы, сеў*). Сумуеш?.. Горка на старасьці знявагу цярпець!..

Мікола. Што скажаш добрага?..

Ахрэм. Адпачыць да цябе прышоў!..

Мікола. Будзь ласкаў!..

Ахрэм. І сягонья на волас не заснуў, усю ноч перавозіў!..

Мікола. А мо' жандары і майго Ягорку куды павезлі?

Ахрэм. Ягор у дэфэнзыве!.. Мы за гэтым сачым...

Мікола. І старасьці няма пры кім дажыць! (*Заплакаў*).

Ахрэм. Ня плач, на ўсіх сьлёз ня хопіць! Вось у мяне сыны былі, думаў, пашануюць старасьць... Усе пагінулі—хто на вайне, а хто так, адзін, як той пень, застаўся!.. Ня плач, ня родны-ж ён табе!..

Мікола. Ахрэмка! табе толькі скажу, ніхто други гэтага ня ведае!.. Ягор—мой сын!..

Ахрэм. Ягор—твой сын?..

Мікола. Сын, родны сын!..

Ахрэм. Чаму-ж дагэтуль ты скрываў?..

Мікола. Вялікая таямніца, якую цяпер толькі я раскрываю!.. Вайна была з японцамі... Нас, салдатаў, афіцэры страшна зьневажалі... Я гарачы быў, не сьцярапёў, кулаком адказаў... Ну, ведама, за гэта кара цяжкая была... Высылка... Па дарозе я хвілінку падлавіў і ўцёк... Доўга блукаў я па сьвеце з чужым пашпартам, жыў з адной пасялянкай... Найлепшы чалавек была. Ад яе Ягор нарадзіўся, я яна памерла... Пакінуў я Сібір, забраў свайго сынка Ягорку і пасяліўся тут. Усё старое, хто я—скрыў. Я зусім і ня Мікола, імя і прозьвішча маё зусім другое!..

Ахрэм. Вось калі вузельчык разьвязаўся!..

Мікола. Нікому толькі не кажы!..

Ахрэм. Ах ты, мой дарагі, якое-ж у цябе добрае сэрца, Мікола!.. Ну вось гэтак хоць (*моцна пацалавай*) даяду табе, што люблю і дужа шаную за ўсё. Пад тваёю сярмягай б'ецца добрае мужычае сэрца!.. Не, браток, так пакінуць Ягора ня можна!.. На ражон палезу, дэфэнзыву перавярну, а Ягора вызвалю!.. (*Моцна*). А ну, шырэй мужычыя грудзі, мацней мужычы голас! (*Схапіў у рукі дубчык і шапку*).

Мікола. Куды-ж ты—куды?..

Ахрэм (*махаючы дубчыкам*). Ягора вызваляць!..

Мікола. Голымі рукамі? (Ахрэм глянуў на дубчык, зразумеў—рука яго апусцілася, дубчык зываліўся—цяжка дыша).

Мікола (вялікая прыкрая паўза). Ты ж хацеў адпачыць!..

Ахрэм (пасля паўзы). Не засну! (Пайшоў).

Мікола (падышоў да дзвярэй, прычыніў, стаў ля дубчыка, глянуў, цяжка ўздыхнуў). З голымі рукамі!.. (Пасля паўзы). Успомніў! Забалела!.. Эх, доля, доля! (Сеў панура).

Уваходзіць жабрак-калека (пераапануты шпег).

Шпег. Добры дзень!.. Калі ваша ласка, афяруйце што-колечы беднаму калеку!..

Мікола (убачыў). Што скажаш?..

Шпег. Кавалачак хлеба!..

Мікола (дае лусту хлеба). Скуль? Здалёку?..

Шпег. З-за сьвету!..

Мікола. Кажы мацней, ня чую!..

Шпег. З-за сьвету!.. Ня жыву, а мучаюся!.. Паллякі нашага брата, жабрака, душаць! Думаю туды махнуць, да бальшавікоў!..

Мікола. Чаго-ж, ваша справа!..

Шпег. А ці ня ведаеце, як бы гэта праз граніцу перабрацца?..

Мікола. Ня ведаю!.. (Павярнуўся да акна).

Шпег. Шкада, шкада!.. (Вялікая паўза). Ці ня можна ў вас крыху вадзіцы напіцца?

Мікола. А чаму-ж, будзьце ласкавы! (Сам глядзіць у акно).

Шпег (набраў вады, напіўся, пасля дастаў рэвольвэр і паклаў яго за вядро). Бывайце здаровы!
(Пашоў).

Уваходзіць Алеся.

Алеся. Добры дзень!.. Хто гэта ў вас быў?..

Мікола. Нейкі калека... Ці мала іх?.. А чаму пытаешся?..

Алеся. Ды так!.. Гаварыў аб чым, пытаўся?..

Мікола. Жаліўся на сваю долю!.. Казаў,—душаць палякі, уцякаць хоча!..

Алеся. А не казаў куды?..

Мікола. Туды, да нашых!..

Алеся. Ага, цікава!.. Аб чым яшчэ пытаўся?..

Мікола. Прасіў парады—дапамогі, каб праз гра-
ніцу перабрацца....

Алеся. Ну, і што?..

Мікола. Я маўчаў... Якая мая справа!..

Алеся. А далей?..

Мікола. Ну і ўсё!.. Вады напіўся і пашоў...

Алеся. Далей парога не хадзіў?..

Мікола. Вось тут стаяў...

Алеся (падышла да лавы і хутка выцягнула з-за
вядра рэвольвэр). Ага!.. Дзядзька Мікола! Вы ба-
чыце?..

Мікола. Гэта-ж скуль?..

Алеся. Эх, дзядзька Мікола!.. Які вы нездагад-
лівы!.. Гэта-ж вам жабрак падаруначак на памяць па-
кінуў!..

Мікола. Нічога не разумею!.. Мне?..

Алеся. Ды ня вам, а Ягору! (Паўза). А ну, вочы ў жменю!

Мікола. А!.. Здагадаўся!..

Алеся. Нарэшце разгадалі!..

Мікола. Бацюхны мае! Якія-ж гэта людзі?! Чаго яны хочуць?!

Алеся. Самая звычайная рэч!.. Падаслалі пера-апрутага шпега, каб зрабіць потым аблаву, знайсці аружжа, а пасля запякаць у астрог!..

Мікола. Алеся, дарагая! Ну, як аддзякаваць цябе?! Ты-ж пазбавіла нас ад бяды!..

Алеся. А ведаеце?.. Нам карысьць,—маем з на-боямі рэвольвэр!..

Мікола. Хавай і справе канец!..

Алеся. Ну, яшчэ не канец—на гэтым іх прово-кацыя ня скончыцца!..

Мікола. Во, каб іх пяруны!.. Ня ведаеш, Алеся-ка, што з Ягорам?..

Алеся. Ягор сягонья будзе дома!..

Мікола. Няўжо?..

Алеся. А вось пабачыце!..

Мікола. Ой, другога шчасця не жадаў-бы!
А што добрага ў вас за ракою?

Алеся. Нядобра!.. Марыся захварэла!..

Мікола. Захварэла?..

Алеся. Вельмі цяжка!.. Зараз паеду да яе!..

Мікола. Ой!.. Гэта-ж прыкрая навіна!.. Хоць-бы не дазнаўся Ягор!..

Алеся. Ня скрыеш!.. Будзе ведаць!..

Мікола. А як сяляне?..

Алеся. Сяляне выміраюць... Мала дактароў і мала ўвагі да беднаты..

Мікола. Мужыку заўсёды так!..

Алеся. Гэта—мужыку, а пану... доктар ёсьць!..

Мікола. Яго-ж царства тут! (*Паўза*). Калі-ж, дзеткі, пакідаеш нас?..

Алеся. А вось дачакаюся Ягора, тады разам!.. Мы тут сваё зрабілі!..

Мікола. Ды яно так!.. Тут волі вам няма, уцякайце!..

Алеся. Забарэм і вас!..

Мікола. Не, мае дзеткі! Туды павінна моладзь уцякаць—новая сіла, а гэткі хлам, як я... тут будзе сядзець!..

Алеся. Зробім інакш!.. Калі зьявіцца Ягор, скажэце: сягонья ўночы ў лесе за гарой сход... Каб быў!..

Мікола. Добра, скажу!..

Алеся. А я да Марысі!..

Мікола. Глядзі,—асьцярожна: вялікая вада круціць!..

Алеся. Ахрэм павязе!..

Мікола. Шчасьліва, дзеткі!.. Паглядзі, што з ёй!..

Алеся. Я там што-дзень! (*Адыходзіць*).

Мікола. Добра, добра, мяцежнік ты мой!.. (*Алеся вышла*). Эх, каб мая моладасьць ды сіла!.. Я-б сам далучыўся да іх! Старое сэрца, а рвецца на

барацьбу! (Адчыніў акно і глядзіць). Якая адважная дзяўчына!..

Уваходзіць Ягор. Твар збялелы, пад вачыма сіякі.

Мікола (убачыўшы). Сыноч мой, выпусьцілі?

Ягор. Толькі-што!

Мікола. Дзеткі мае, як я рад! А як-жа ты змяніўся, не спазнаць! (Прыгледзеўся да твару). Што з табою, сыноч?.. Пад вачыма сіякі!.. Білі?..

Ягор. Ды што вы, як можна!.. Паны народ культурны!.. Гэтага не дапушчаюць!.. Проста так, галодны—ну і сіякі!.. (Убачыў, што Мікола плача). Ты што, Мікола, плачаш?..

Мікола (скрываючы сьлёзы). Нічога, я так!..

Ягор. Ня плач, Мікола!.. Сорам плакаць, змагца трэба—і моцна верыць у нашу перамогу!.. (Паўза).

Мікола. Ні табе права, ні голасу!.. Школы зачынілі, настаўнікаў у астрог!.. Душаць!..

Ягор. Усіх не задушаць, Мікола!.. (Сказаў гэта з запалам).

Мікола (убачыў, што ён захваляваўся). Пакінь!.. Супакойся—адпачні!..

Ягор. Мікола, як Марыся; здорова, ня ведаеш?

Мікола (скрываючы). Ня быў, ня ведаю!..

Ягор. Як-жа гэта?.. Ты ня ведаеш, я ня ведаю... А калі яна захварэла, ці што?..

Убягае Параска.

Параска (у распачы). Людцы даражэнькія!

Ягорка-сынок! Хіба-ж ня ведаеш?.. Ратуй! Марыся памірае!..

Ягор (схамянуўшыся). Мікола, ехаць!

Мікола. Выбачай!.. Гэта немагчыма! Я з вадою ня спраўлюся!..

Параска. Вада вялікая, як на безгалоўе круціць!..

Ягор. Дзе Ахрэм?

Мікола. Ня ведаю!

Ягор. Я адзін паеду!

Мікола. Ды як можна?.. Кіраваць-жа вяслом ня справішся!..

Параска. Ня можна аднаму, сынок, ня можна!..

Ягор. Як-жа быць?..

Мікола. Трэба пачакаць, калі спадзе вада!..

Ягор. Я не магу чакаць!.. Яна памрэ!

Параска. І чакаць ня можна, гэта праўда!

Ягор (гнеўна, моцна стукнуўшы па сталу). Мікола, ехаць!..

Мікола (спалохаўшыся). Вязу!..

Ягор. Хутчэй ехаць!.. У момант човен адчапі!..

Мікола (бяручы шапку, да сялянкі). Як живу, такіх адважных ня бачыў!..

Параска. Маладое сэрца: ну, і адважны!..

Ягор. Мікола, ня траць часу!

Мікола. Хвілінку пачакай, пакуль човен адчаплю! (Узяў сякеру, вышаў. Параска засталася).

Параска. Ягорка, сынок, паспяшай! А то, божа барані... А яна-ж нашая ўцеха!.. Хто-ж нашых дзетак... Сам ведаеш!.. (Пашла).

Ягор. Грозная навіна!.. Марыся хворая... організацыя пад пагрозай... мяне могуць выслаць... Як жа быць? (*Узяў у рукі лютэрка*). Культурны народ! (*Гіронічна*).

Уваходзіць жандарскі афіцэр.

Афіцэр. Выбачайце, што без дазволу!..

Ягор. Дзіўная далікатнасьць!..

Афіцэр. Паколькі гэты будынак належыць да школы, а школа наша ўрадовая, а я прадстаўнік ураду... Думаў, маю права ўвайсці і без дазволу!..

Ягор. Што вам патрэбна?..

Афіцэр. Вы адзін?..

Ягор. Адзін!..

Афіцэр. Вось гэта добра: з адным лепш!..

Ягор. Відаць надоўга, калі без запросін селі...

Афіцэр. Вы мяне не папрасілі сесці, дык вашу някультурнасьць я ліквідую сам!..

Ягор. Да справы, калі ласка...

Афіцэр. Можна! (*Пляснуў у далоні*).

Увайшлі два польскіх салдаты.

Афіцэр (*да Ягора*). Не рабеце такіх страшных вачэй!.. Самая звычайная рэч... Згодна наказу дэфэнзывы, мы ў вас павінны зрабіць вобыск... (*Да салдатаў*). Проша дэтална абэйжыць помешкане!.. (*Салдаты пачалі праглядаць*).

Афіцэр. А вы можаце спакойна пасядзець!..

Ягор. Дзякую за пашану! (*Вялікая паўза. Яны шукаюць, афіцэр курыць. Ягор моўчкі сядзіць*).

Афіцэр. Усё-ж-такі вы з гонарам, гордая галава!..

Ягор. Ня схіляецца перад...

Афіцэр. Беларусіны—народ пакорны, аб гэтым зазначае наша слаўная гісторыя.

Ягор. Так! 300 год трымалі на гарбу і паноў і падпанкаў!..

Афіцэр. А вы граматы: добра ведаеце гісторыю!..

Ягор. Будзьце ласкавы, без ацэнкі, якая мяне ня цікавіць!..

Салдат. Мэльдуен пану поручніку, жэ ніц сен не зналезрлі!

Афіцэр. Ага!—Проша одыйсьць!..

Салдат. Розказ пану поручніку! (*Выйлі*)

Ягор. Селі, пане поручніку?..

Афіцэр. Сядзеце вы самі! Бо пра тое, што вы бальшавік і рыхтуеце банды, мне, як дзорцу дэфэнзывы, усё добра вядома!..

Ягор. Нічога вам невядома!..

Афіцэр. Вам патрэбны факты, калі ласка!.. Вы вось яшчэ ня ведаеце, што ў вас сягоньня за ракою сход, але Вам ня прыдзецца там быць!.. (*У гэты час у дзвярах паказваецца Алеся, дае знак, што сходу ня будзе—і знікае. Афіцэр яе не заўважыў, а Ягор усё зразумей*)

Ягор. Памылка, пане дзорца! Ніякага сходу ня будзе!..

Афіцэр. Будзе ці ня будзе, але папераджаю вас, што вам там быць ня прыдзеца, бо калі толькі ваша мосьць і пойдзеце, тады пасадзім і надоўга!..

Ягор. Не пасадзіш, бо ня маеш довадаў!..

Афіцэр. Без панібрацтва!..

Ягор. Я ў сваёй хаце!.. (Афіцэр дастаў рэвольвэр).

Ягор. Не застрашыш!..

Афіцэр. І вось, прымаючы пад увагу, што вы шкодная для нашай дзяржавы асоба, даю вам мажлівасьць пакінуць гэтую мясцовасьць! Тэрмін— 24 гадзіны!..

Ягор (іронічна). Мала—хачу больш!

Афіцэр. 24 гадзіны досыць. За гэты час вы брацца з гэтай кватэры: яна патрэбна нам!..

Ягор. Ого! Гатоў карэту падкаціць, абы пазбыцца ды хутчэй налажыць лапу на Марысю, але паночку, гвалтам Марысю ня ўзяць!..

Афіцэр. Дубовая галава!.. Марыся ўжо!..

Ягор (са страхам). Што? (Афіцэр паказаў пальцам у неба). Як?.. Памерла?.. (Афіцэр маўчыць). Я вас прашу!.. Памерла?.. (Афіцэр маўчыць. Ягор, ханішы табурэт). Што?..

Афіцэр (наставіўшы рэвольвэр). Назад!..

Увашоў Мікола з сякерай у руках.

Ягор. Мікола, бачыш?..

Мікола. Што вам трэба?..

Афіцэр. А ты, хам, хто такі?..

Ягор. Мікола, кліч сюды людзей!

Мікола. А мы хто, ня людзі? (Сунуўся да афіцэра).

Афіцэр. Застрэлю!..

Мікола. Мяне? салдата? (Пагрозьліва на афіцэра).

Ягор (засланіўшы сабою Міколу). Мікола, чакай!..

Афіцэр (стрэліў). Адзін крок наперад і сьмерць на месцы!.. (Трымаючы ў руках рэвольвэр, выходзіць).

Мікола (махаючы сякераю). Ягор, хадзем шукаць праўды!..

Ягор (рашуча). На ўсё свой час, Мікола!.. Едзем!..

ЗАСЛОНА

АКТ ТРЭЦІ

У кватэры Марысі. На сьценках малюнкi. Яна ляжыць на ложку хвораая, сьпіць. Алеся трымае ў руках гадзiннiк.

Алеся. Ну, вось можна лякарства даць. (Падышла да ложка, цiха абазвала яе па iмeнi). Няхай сьпіць: пералом хваробы! (Падышла да акна, убачыла Ягора). Ну, вось i Ягор! Напалохалi, пэўна, бедака, чорных вестак наплялi! (Падыходзiць да дзвярэй i ўпушчае).

Ягор увайшоў i са страхам спынiўся.

(У гэты час у Марысі скранулася рука).

Алеся (падышоўшы да Ягора). Што з табою?.. Ягор. Мне казалi, што Марыся... (Паўза) памерла!..

Алеся. Збрахалi!.. Жыве i будзе жыць!.. (Ягор, цяжка дышучы, сеў).

Алеся. Хутка палепшае!..

Ягор. Усе нашыя пляны парушаны!..

Алеся (убачыла пад вачыма сiнякi). Ягор! (Прыкрая паўза).

Ягор. Ня пытайся!..

Алеся (адшыла да сьцяны, у вялікай распачы сурова сьціснула бровы. Прыкрая паўза... Перамогшы сябе). Аб чым пыталіся?..

Ягор. Запрапанавалі мне выехаць!..

Алеся. Хто дапытваў?..

Ягор. Сам палкоўнік!..

Алеся. А ён?..

Ягор. Прысутнічаў!.. А ведаеш, у мяне толькі-што ператрэсьлі!..

Алеся (пляснуўшы ў далоні). Ага! мая праўда! Хто,—ён?..

Ягор. Ён і два салдаты!..

Алеся. І што знайшлі?..

Ягор. А што могуць знайсці?!

Алеся. Спазьніліся!.. Я раней за іх была і раскрыла карты!.. (Паказвае рэвольвэр). Бачыў? Гэтую цацку падлажылі табе ў хату! Апрануты за жабрака шпег, але я ўчасе ліквідавала справу!..

Ягор (устаў). Паход! Яўны паход!..

Алеся. Ты яму стаў на дарозе, таму ён і напірае!..

Ягор (кінуўшы ў бок Марысі). Вось яму хто патрэбен!..

Алеся. Ня так яна, як дом, зямля!..

Ягор. Хітры гад!..

Алеся. Думае, што захопіць усё!..

Ягор. Падавіцца...

Алеся. Ты-ж ведаеш: гэта ён утапіў сваю каханку!..

Ягор. Ведаю!..

А л е с я. Але пярсьцёнак зняць з рукі забыўся, а пярсьцёнак з монограмай!.. Цяпер думае, як-бы памылку паправіць, але дарэмная фатыга!..

Я г о р. Усё ведаю!..

Уваходзіць Макрына.

М а к р ы н а. Ну, гэта мне зусім не падабаецца!.. Мала аднэй, так і другі, яшчэ самапасам... Ходзяць, як калісь, раней!..

А л е с я. А ты швайцара ля дзвярэй пастаў!..

М а к р ы н а. Овшэм, не швайцара, а салдата са стрэльбай пастаўлю, каб быў парадак!..

А л е с я. Гармату лепш пастаў!..

М а к р ы н а. Досыць і стрэльбы будзе! Ніводзін бальшавік не падыдзе!..

Я г о р. Як хутка ты, Макрына, запрадалася? Ці даўно бяз хлеба сядзела?

М а к р ы н а. Цяпер хлеб ёсьць!.. Калісь Макрына старажыхаю ў школе была, са званком за мужычымі дзяцьмі бегала, а цяпер, овшэм, годзе!..

Я г о р. Кім жа цяпер мысьліш быць? Службы-ж няма, бо школу зачынілі!..

М а к р ы н а. Пан палкоўнік службу дасць!..

А л е с я. Будзе палкоўнічай жучкай!..

М а к р ы н а. І, овшэм, буду!..

А л е с я. Будзеш на падушачцы ляжаць і на людзей брахаць!..

М а к р ы н а. Абы хлеб, усякі загаўкае!..

А л е с я. Ну, і брашы на вецер!..

М а к р ы н а. Мож вы адсюль выправіцеся?..

А л е с я. А ты што: пана свайго чакаеш?..

Ма к р ы н а. Ведама, чакаю!..

А л е с я. Не бяду! Хутка прыляціць твой ка-
нарак!..

Ма к р ы н а. Так будзьце ласкавы аслабаниць
хату!.. Падмятаць буду!..

А л е с я. Падмяцеш пасья, а вось Марысі лекі
грэба даць!..

Ма к р ы н а. І гэта зробім!..

А л е с я. Пойдзем, Ягор! (*Ягор устаў*).

Ма к р ы н а (*да Ягора*). Ну што, таварышок? Як
са службай, овшэм?

Я г о р. Не твая справа!

Ма к р ы н а. Трэба было да іх далучацца, да па-
лякаў!.. А васпан супроць, ну—і проці шэрсці гла-
дзяць!..

Я г о р. Прыкусі язык! (*Выходзіць*).

А л е с я. Гаўкай!.. Гаўкай!.. (*Вышла*).

Ма к р ы н а. Сьмейся, сьмейся, вярціхвостка!.. Ця-
гаюцца!.. Цягаюцца, як авечкі заблудлыя!.. Ім
здаецца, як раней было! Цяпер іначай пачнем жыць,
овшэм! (*Глянула ў акно*). Во, новае ліха,—цецярук
глухі прышэра!..

Уваходзіць Мікола.

Мі ко ла. Пахвалёны ў хату!

Ма к р ы н а. Па якой справе?

Мі ко ла. Як паненка?

Ма к р ы н а. Нашто яна табе, старая порхаўка?

Мі ко ла. Ня тут кажучы, брахалі... быццам-то...

Макрына. А ты пашкадаваў, прыехаў!..

Мікола. Бяз памяці ляцелі!..

Макрына. Ну і ляці сабе назад!.. Паненка жыва!..

Мікола. Вось і добра! Вялікая, можна сказаць, радасьць! А дзе-ж вучыцель? Ня ведаеш?

Макрына. Гэта твой?

Мікола. Але—Ягорка!

Макрына. Ён цяпер ня вучыцель, а жабрак!..

Мікола. Але, бядак: дні два сядзеў, зьневажалі!..

Макрына. Так і трэба мяцежнікам!..

Мікола. Выбачай, родная, ня чую: на вайне з гарматаў страляў!..

Макрына. Тады сядзі на печы і ня швэндайся па хатах!..

Мікола. Але, у латах!.. Увесь у латах... ведама бедны!..

Макрына. Ото, глухі цецярук!..

Мікола. Школу зачынілі, у службе адмовілі, а за што, пытацца?!.

Макрына. А за тое, што супроць паноў пашлі! Трэба галаву ніжэй трымаць!..

Мікола. Ён увесь час з беднымі, і яна-ж дапамагала беднаце!..

Макрына. Як рабіла, так і мае! Цягала мужыкоў, цягала, а цяпер сама ляжыць!..

Мікола. Добрая дзяўчына! Ай, добрая! Няхай-бы сабе жаніліся, я згодзен!

Макрына. Во, чулі?! Ён згодзен!.. Ах ты, старая порхаўка!.. Ды ці ёй патрэбен нейкі там вахлак!.. Мы ёй пана пасватаем, во! Ну, вылазь!..

Мікола. Але, грязь!.. Пасьля дажджу грязь!..

Макрына. Гэта ў вас грязь, а ў нас суха! Вон! (Хапіла за каршэль дзеда). Вымятайся! (Выпіхае вон).

Уваходзіць афіцэр.

(Паколькі яго штурхнулі, б'е Міколу стэкам).

Макрына (усьлед Міколе). Няма, нічога няма!.. Ад гэтых жабракоў не абярэшся!.. Дзень добры, паночку!

Афіцэр. Як паненка?

Макрына. А ніц, тылька цо заснэла! (У бок). Здаецца добра, зусім па-польску!..

Афіцэр. У вас тут сьцюдзёна?

Макрына. Овшэм, можна запаліць! Джэво в пецку, сернічкі на прыпецку, враз... (Вышла).

Марыся (абудзілася). Вы зноў тут?..

Афіцэр. Даведвацца прышоў!..

Марыся. Вельмі зачаста!..

Афіцэр. Мой абавязак!..

Марыся. Я чула голас настаўніка... Бгў ён тут?

Афіцэр. Ня было!

Марыся. Скажэце—ён на волі?

Афіцэр. На волі!

Марыся (рашуча). Кажэце праўду!

Афіцэр. Толькі праўду!..

Марыся. Бяз віны чалавека ўзяць і пасадзіць!..

Афіцэр. Як то бяз віны? Віна ёсьць!.. Ён шкодны політычны элемент!

Марыся. А вы крымінальны!..

Афіцэр. У вас, Марыся, высокая тэмпература!

Марыся. Не замазвайце, бо не замажаце!..

Афіцэр. Глупства! Марысі я ўсё дарую, бо моцна веру, што нашы ўзаемаадносіны наладзяцца!..

Марыся. Раней аддайце мне тэстамэнт!..

Афіцэр. І што тады?

Марыся. Тады пабачыце: дом будзе пад школай, а зямля ў сялян!..

Афіцэр. Няма такой патрэбы, і дзеля гэтага тэстамэнт пакуль што не аддам!

Марыся. Тым горш для вас!..

Ахрэм пад акном.

Ахрэм. А... панок тут, зайду!.. Справа ёсьць!
(Чутны яго і Макрыны галасы.—Куды лезеш, чортаў смык!—Пусьці!—Ня пушчу!).

Марыся. Макрына, хто там?

Увайшла Макрына.

Макрына. Ды гэты лапатлівы, Ахрэм!

Марыся. Пусьці яго!

Макрына. А на ліха ён! Сьлядоў толькі наробіць, гразі навалачэ!..

Марыся. Я сказала—пусьці! (Макрына ўпусьціла Ахрэма; ён уваходзіць).

Ахрэм. І ня сорам, баба! Нібы кот, за нос рваць!..

Макрына. Ня лезь, дзе паны ёсьць!..

Марыся. Макрына, ты зусім памяшалася!..

Макрына. Толькі паразумнела!..

Афіцэр. Ну, што?

Ахрэм. Да вас, паночку! Добрага дня!

Макрына. Во! Бачылі! Добрага дня! Руку яшчэ падай!..

Афіцэр. А што трэба?..

Ахрэм. Я прышоў паведаміць, што начальства ўжо едзе, каб досьледы зрабіць аб тэй утпельніцы!..
Трэба-ж і вам быць!..

Афіцэр. Буду!..

Ахрэм. Яны ўжо ў суседняй вёсцы, пытаюцца сялян, можа хто з іх бачыў яе живуую. Хто?..

Макрына. Овшэм, я—бачыла!

Афіцэр. Жывую?..

Макрына. Не, мёртвую!..

Афіцэр. Палена дубовае!..

Ахрэм. А што, зарабіла?

Макрына. Глядзі за сабою!

Афіцэр (да Марысі). Вельмі перапрашаю. Не ўзабаве вярнуся!..

Марыся. Можаце і не вяртацца!.. (Ахрэм памыкаецца застацца).

Афіцэр (гэта заўважыў). Чаго застаўся?

Ахрэм. Хачу паненцы навіны сказаць!..

Марыся. Будзь ласкаў, Ахрэм!

Афіцэр. Ну, пашлі, пашлі!

Ахрэм. Я толькі з большага!..

Афіцэр (грозна). Марш! (Вышлі).

Макрына. Усю хату засмуродзіў!.. Ня жарт,—
каторы дзень утопленіцу сьцеражэ!..

Марыся. Яго служба гэтакая!..

Макрына. А што мне да яго службы!.. Я буду
адвучаць гэтых лапатнікаў цягацца сюды!..

Марыся. Якая ты неразумная, Макрына!..

Макрына. А які тут трэба розум, каб чурацца
гэтай басаты!..

Марыся. Не разумеш ты нічога, Макрына!..

Макрына. А я вось не разумею, нашто паненцы
гэты вучыцель, голы бальшавік!..

Увайшоў Ягор. Ён чуў гэтыя словы.

Марыся (Макрыне). Выйдзі!

Ягор. Чула, што казалі? Выйдзі!..

Макрына. Вы мяне гоніце?

Ягор. Так, цябе.

Макрына. А я пану пажаляся!

Ягор. Тут паноў няма! Вон! (Выправаджае).

Макрына. Я салдата са стрэльбаю пастаўлю!
(Выйшла)

Ягор (да Марысі). Марыся, мая радасьць, ты ад-
чуваеш сябе лепш?..

Марыся. Лепш, Ягор!.. І хутка зноў да працы!..

Ягор. А гэты дэспот прынёс сягоньня мне чорную
навіну!..

Марыся. Якую?

Ягор. Скажаў, што ты памерла...

Марыся. Як бачыш, збрахаў! (Углядаецца яму
ў твар). Ягор, што гэта значыць? Сінякі?

Ягор. Глупства, Марыся! Так!..

Марыся (заплакала была, але хутка стрымала сябе). Ягор! Я ня стану пытацца, каб не надрываць тваё сэрца!.. (Грозна). Але ведай, што дорага ён заплаціць за зьнявагу, ой, дорага!..

Ягор. Пакінь, Марыся!..

Марыся. Пакуль у маіх грудзях б'ецца жывое сэрца, датуль будзе жыць гэтая помста!.. Я яму не дарую!..

Ягор. Аб'явіў мне, што дае мажлівасьць выехаць, куды я захачу!..

Марыся. У... гад!.. Хоча пазбавіцца ад цябе!..

Ягор. Каб лягчэй ваяваць з безаружнай кабетай!..

Марыся. Дрэнны-ж ён стратэг!..

Ягор. Вайну гэтую ён прайграе!..

Марыся. Уцячэм мы разам!..

Пры гэтых словах ціха увайшоў афіцэр.

Ягор. Уцячэм тады, калі патрэбна будзе нам!..

Афіцэр (чуў). Выбачайце, куды гэта вы надумалі ўцякаць?

Ягор. А пашто вам знаць?

Марыся. Я скажу: пад чырвоны сьцяг!

Афіцэр. А?.. У савецкі рай!.. Вам ня можна, а вашаму прыцелю трэба! Там менш беспрацоўных!..

Ягор (гнеўна). А хто мяне зробіў беспрацоўным?.. Хто зачыняе школы, пакідае дзяцей сялянскіх нявучонымі?.. Сьвяткуйце ж панства гонару і роскашы, пакуль вашая ўлада!..

Афіцэр. Пустыя вашы словы!.. (Марыся праз увесь час мімічна супакойвае Ягора).

Ягор. Ня пустыя! Гэта—голас прыгнечанага люду, якому вы наступілі жалезнаю пятою на ўпальны грудзі!.. Але памятайце! (*Афіцэр рагоча*).

Ягор. Сьмейцеся, радуіцеся, але будзе... наша жніво!..

Марыся. Ягор, мілы, кінь!.. Прашу цябе!..

Ягор (*гнеўна*). Ня кіну!.. Змагацца буду да апошніх сіл, а ня кіну!..

Афіцэр. Не захочаш сам адсюль выправіцца, у астрозе згнаю!..

Марыся. Мы разам адсюль выберамся!..

Афіцэр. Вас, Марыся, я нікуды ня пушчу!..

Ягор (*грозна*). А вам хто даў права спыняць чужую волю?!.

Афіцэр. Гэта што за тон! (*Наступае на Ягора*).

Ягор. Не падабаецца—ня слухай!

Афіцэр (*падышоў зусім блізка*). Прэч адсюль, мяцежная душа! (*Хапіў Ягора за горла; паміж імі пачынаецца страшная барацьба, нарэшце Ягор паваліў афіцэра на стол, схапіў за горла і трымае*).

Афіцэр. Пусьці, на лігасьць бога!..

Ягор (*трымаючы рукою за горла*). Будзеш памятаць! Вось такая рука пролетарыяту задушыць чорную няпраўду. (*Перастае душыць і выходзіць праз дзьверы. Марыся ўвесь час крычала, а ў час бойкі абамлела ды так ў засталася ляжаць*).

Афіцэр (*аддыхаўшыся*). Ах ты, пракляты бальшавік! Забойца! (*Мацаючы горла*). Ледзь не задушыў, гад!.. Пачакай жа!..

Уваходзіць Макрына.

Макрына. А джэвы юш у пецы, зараз пацяплее!..

Афіцэр. Тут і так горача!..

Макрына. Ну, і дзенькі пану богу, жэ горонцо!.. Пан выглэнда кшталтэм чырвонюткі мак!..

Афіцэр (*іронічна*). Довідзэне!..

Макрына. Овшэм!

Афіцэр. Выйдзі!

Макрына. Слухам! (*Вышла*).

Афіцэр (*падышоў да Марысі*). Ніц!.. Бэндзе мяя!..

Уваходзіць Ахрэм.

Ахрэм. Паночку!

Афіцэр. Цс!

Ахрэм. Хутчэй на досьледы; начальства ўжо едзе!..

Афіцэр (*дразьнячы*). На-ча-льства!.. Нейкі там бураднік ды вэтэрынар!.. На-ча-льства!..

Ахрэм. Ну, ведама, для нас і начальства!..

Афіцэр (*мігамі кліча яго да сябе*). А ты прынёс, што абяцаў?

Ахрэм. А то як-жа—прынёс... Калі ласка! (*Дае пярсьцёнак і сам адварнуўся ў бок, быццам-бы ня бачыць; скоса паглядае, што ён будзе рабіць*).

Афіцэр (*праканаўшыся, што Ахрэм ня бачыць, хутка падманіў пярсьцёнак і аддае Ахрэму*). Самы звычайны пярсьцёнак, бяз жадных надпісаў!.. Ты заўважыў Ахрэм?..

Ахрэм (*хітра*). А мне што—я не ўглядаўся!..

Афіцэр. Можаш назад узяць!.. Зараз-жа надзень ёй, толькі хутчэй спраўляйся, а то дадуць!..

Ахрэм. Ведаю! Дадучь шомпалаў! Ну, я пабегі (*Хутка вышаў*).

Афіцэр (*як Ахрэм вышаў, глянуў на Марысю, з радасьцю*). Вялікая ўдача: сьлед скрыў!.. Хоць выплыў труп наверх, але ня выплыў мой грэх! (*Гледзячы на Марысю*). Я тут збудую сваё шчасьце—зямля, будова і яна! Будзеш маёю! (*Узяў шапку і хутка вышаў*).

З А С Л О Н А

АКТ ЧАЦЬВЕРТЫ

Сход сялян. Грамада народу. З боку стол, за ім стаіць прадстаўнік асьветы, за сталом сакратар. На стале званок і належныя для пісаньня прылады. Чуваць вялікі гоман.

Прадст. асьветы. Але-ж цішэй!.. Так-жа ня можна, панове!.. Панове!..

Селян. 1-ы. Ды якія мы панове!

Алеся. Панове ў лапцёх. Няхай даюць школы і ня клічуць панамі! (Гоман).

Прадст. асьветы (чакае, калі скончыцца гоман, які сам па сабе заціх). Ну, ці доўга будзе так?! (Паўза). Значыць, балючае пытаньне—школы!

Усе. — Але, школы!

— Давайце іх чым хутчэй!..

— Нашы, беларускія!..

Пр. асьв. Але-ж пакіньце лапатаць! Што гэта... маёўка якая?

Селян. 1-ы. Дзетак вучыць трэба, а школы пазачынялі!..

Пр. асьв. Пазачынялі! Што-ж гэта, па-вашаму,—мы школы зачынілі так сабе? Не, мае дарагія! На гэта вялікія прычыны ёсьць! Эпідэмія, мор!.. Спынім эпідэміі, адчынім школы!.. (Нешта шэпча сакратару).

Алеся (да 1-га селяніна). Запытайцеся, Мацей, чаму яны школы польскія не пазачынілі!..

Селян. 1-ы. Але!..

Пр. а сь в. Ну, як?.. Цяпер вы зразумелі мяне?

Селян. 1-ы. Ня зусім! А чаму гэта школы польскія не зачынілі?..

Пр. а сь в. Польскія? (Хітра). Бачыце, грамадзяне, эпідэмія, якая да нас прышла ад бальшавікоў, узялася за тых, хто больш спачувае бальшавіком, за беднату!.. Шляхта і наогул народ багацейшы, дзеля таго, што яны з гэтымі барбарынцамі нічога супольнага ня маюць, ад хваробы вольны!... Дзеці шляхты і паноў здаровыя, і таму для іх школы адчынены!.. Польская ўлада тут ні пры чым!..

Алеся. Во дзе праўда на сьвеце!..

Селян. 2-і. Нашы дзеці ня ўсе хворыя!.. Калі адзін-другі і ляжаць, гэта-ж не бяда!..

Пр. а сь в. Ну, а пры тым-жа вялікі недахоп будынкаў!.. Самі-ж ведаеце—як бальшавікі ішлі на Варшаву, усё-ж спалілі!..

Ахрэм. Паночку, што там валіць на бальшавікоў! Усім-жа вядома, хто нішчыў нашу бацькаўшчыну!..

Пр. а сь в. Так, так! Гэта іх работа і дзеля таго вялікі недахоп будынкаў!.. Калі-б хто хату даў, тады-б...

Селян. 1-ы. Я хату дам!..

Баба 1-я. Во, адна школа і ёсць!..

Селян. 2-і. І я дам!..

Баба 2-я. Ужо і дзёвч!

Пр. а сь в. Вельмі рад, вельмі рад! Прымем пад увагу і далажым пану старосьце!.. Ён, напэўна, і дасьць згоду. *(Да сакратара)*.

А л е с я *(у бок)*. Каб ён так дыхаў!

Баба 1-я. Калі-ж гэта будзе?

Баба 2-я. Абяцанкамі адно кормяць!

Пр. а сь в. Ня так!.. У нас закон, каб ісьці на-сустрач беларусінам!..

А л е с я. З ражном! *(Сказала, а сама схавалася. Усе зарагаталі)*.

Пр. а сь в е т ы. Што гэта за падбрэхавіч?! Хто там дыскрэдытуе польскую ўладу?.. Панове, трэба-ж ведаць, што казаць! Я буду маўчаць, калі вы будзеце абгаварваць справу, але калі вы пачнеце зачэпляць жонд польскі, выбачайце, я на сваё месца паклічу жандара!..

Ж у к. Паночку, не палохайце нас!.. І так жыць нельга, давайце-ж лепш школы, вучыцца хачу!..

Пр. а сь в. Ах ты, гультай! Табе ўжо жаніцца пара, пражывеш і бяз школы! Позна!

Ж у к. А чаму прыказка кажа, што вучыцца ніколі ня позна.

Пр. а сь в. Э, глупства гэта кажуць!

Х л а п. 2-і. Паночку! І я з тым самым пыганьнем да вас!.. Вось яны *(на сялян)* хочуць школу беларускую, а я вось хацеў-бы сваю родную, яўрэйскую...

Пр. а сь в. Ну, яшчэ чаго там захацеў! Жыдоўскіх школ нідзе няма!..

Ж у к. Ну, як-то няма?

Х л а п. 2 - і. Ёсьць! У бальшавікоў!..

П р. а сь в. Пст!..

Х л а п. 2 - і. Там усякія ёсьць, татарскія нават!..

П р. а сь в. Бражня! Нічога гэтага ў іх няма!..

Ж у к (як-бы паверыў). А нам казалі, ёсьць!

Х л а п. 2 - і. Мы і паверылі...

П р. а сь в. Ня трэба верыць!.. Я-ж, як прад-
стаўнік асветы, добра ведаю!

Ж у к. Тады выбачайце, панок! Сватайце свой
тавар!..

П р. а сь в. Для мяне аніяк не зразумела, чаму
вы дзетак сваіх ня хочаце пасылаць да нас у школы
культурныя!.. Усё-ткі вы хоць і беларусіны, але-ж у
жылах вашых кроў і польская ёсьць. Калісь-жа
Польшча была аж да Смаленску!..

С е л я н. 1 - ы. Тое, што было, нас мала ціка-
віць!.. Нам трэба школы нашы!..

Б а б а 2 - я. Мовы вашай нашы дзеці не разу-
меюць!..

Б а б а 3 - я. Нейкія сярнічкі, пянічкі, налісь-
нічкі! (*Агульны рогат*).

П р. а сь в. Панове, што за жарты?.. Як гэта
можна?

С е л я н. 1 - ы. Ды яно, паночку, і праўда! Вашая
мова ды нашаму дзіцяці аніяк!

П р. а сь в. Гэта можа толькі табе не падыхо-
дзіць, але другім падыходзіць! Ты-ж ня можаш ка-
заць за ўсіх.

С е л я н. 1 - ы. Якраз магу, бо ўся наша грамада
хоча школу беларускую!

Пр. а сь в. А раз так, папытаемся! Хто хоча?
(*Агульны гоман—«Усе!»*. Селянін 4-ы (нямы). Па-
чай мычэць, паказваючы рукою, што ў яго многа
дзяцей).

Пр. а сь в. Ніц не разумею!..

Селян. 1-ы. Ён нямы, але ў яго таксама
шасьцёра дзяцей вучыцца хочуць!

Пр. а сь в. Панове, перш чым пытацца ўва ўсёй
грамады, я хачу ведаць паасобку, хто за беларускія
школы, хто супроць?..

Макрына (*яна стаяла ззаду*). Дазвольце рэк-
нуць і мне.

Пр. а сь в. Калі ласка, калі ласка!

Галасы. — Ды што яна скажа?!

— Яна выраклася нас!..

Пр. а сь в. Але-ж дайце сказаць! Проша, пані!..
Слухаем!..

Баба 1-я. Штурхаецца, як карова, а яшчэ пані!
(*Агульны рогат*).

Макрына (*падыйшла да стала; яна апранута
вельмі комэдыйна—на ёй паношаная панская воп-
ратка, на галаве капялюшык. Адкашляўшыся*). Я век,
значыцца, пражыла ў школе, са званком за мужычымі
дзяцьмі бегала!.. Быў цар, была школа—ні тое, ні
сёе... Пасьля зьявіліся немцы, таксама—ні сёе ні тое,
а як прышлі паны, зусім другое, тут ужо і сёе і тое!..
Яны, значыцца, адчынілі школы польскія, а мужычыя
пазачынялі, і добра зрабілі! (*Агульны гоман про-
тэсту*).

Пр. а сь в. Панове, панове, цішэй!

Макрына. Добра вам будзе і без навукі! (Яшчэ большы гоман). Няма горшага ліха, калі мужык пазнае і тое і сёе! (Гоман). Завязаш каню хвост і без навукі! (Макрыну прагналі, яна з крыкам выйшла).

Пр. а сь в. Панове, панове! Ці-ж гэтак можна?! Гэтаж кабета беларусінка, нічога супольнага з намі ня мае!.. Бачыце самі, чаго беларусы хочуць?.. Польскай школы!.. (Кажэ гэта з націскам).

Жук. Ды гэта-ж дурная баба!

Пр. а сь в. Чаму дурная? Баба, як баба.

Жук. Дубовая калода!

Пр. а сь в. І ня так, і ня так!

Селян. 1-ы. Паночку, а цяпер дазвольце мне?

Пр. а сь в. Прашу, але не кажэце глупства.

Селян. 1-ы. А вось наслухайце!.. Гэтую дурную бабу, як мне здаецца, купілі... І таму яна брэша, як пакаёвая сучка!

Пр. а сь в. Выбачайце, як гэта купілі? Кажэце выразней, хто купіў?

Селян. 1-ы. Ды вам, паночку, лепш відаць! Але-ж такой бяды—нас ня купяць! Кажу гэта за ўсю грамаду, давайце нам школы!..

Жук. Беларускія і яўрэйскія!

Хлап. 2-і. Выпусьціце з астрогу нашых настаўнікаў!

Алеся (хаваючыся). І ідзеце «да д'ябла» з нашай бацькаўшчыны! (Рогат).

Пр. а сь в. Хто гэта там жарты строіць! (Выглядаючы).

Жук. Ды тут ня жарты, а справа паважная!
Школы!

Пр. асьветы. Ну вас да ліха!.. Школы!
школы!.. Давайце будынкi—дамо школы! Хто дае
хаты пад школы?

Усе. Я!.. я!.. я!..

Пр. асьв. Чакайце, чакайце! Не лапачэце, як
сарокі! (Да селян. 1-га). Даеш?

Селян. 1-ы. У хляве буду жыць, а хату дзе-
цям дам!

Пр. асьв. (да селян. 2-га). Даеш?

Селян. 2-і. У клець перабяруся, а хата школе
будзе!

Пр. асьв. (да Ахрэма). Даеш?

Ахрэм. Пад чоўнам буду жыць, а хату дзе-
цям дам!

Селян. 4-ы (нямы) (у гэты час вылез наперад).

Пр. асьв. (да яго). Даеш?

Селян. 4-ы (нямы). (Плюнуў у руку і шырока
размахнуўся. Прадстаўнік асьветы са страхам адхіс-
нуўся, першы селянін стрымаў нямога за руку).

Селян. 1-ы. Ён, паночку, нічога ня дасьць,
бедны!.. Аплявуху хіба даць можа!

Пр. асьв. (да сакратара). Аднатуйце! Вашы
прозьвішчы? (Усе разам залапаталі).

Пр. асьв. Ды я нічога зразумець не магу! (Да
1-га селян.). Як тваё прозьвішча?

Селян. 1-ы. Мацей Грак!

Пр. асьв. Як Грак?

Селян. 1-ы. Але, Грак!

Пр. асьв. Што гэта—варона?

Селян. 1-ы. Ды не; грак—вялікая чорная птушка!

Пр. асьв. (да 2-га селян.). Тваё?

Селян. 2-і. Сымон Лямех!

Пр. асьв. А гэта што?

Селян. 2-і. Лямех—частка плуга!..

Пр. асьв. (да Ахрэма). Тваё?

Ахрэм. Ахрэм Хмызьняк!

Пр. асьв. (да сакратара). Проша аднотоваць: Врона, Мех (Сьмех) і Обіняк.

Ахрэм. Ды вы, паночку, не жартуйце! Тут справа паважная!

Пр. асьв. Выбачайце, справа зусім сур'ёзная!..

Хлап. 2-і. Ну, цяпер ужо пэўна можна сказаць, што школы будуць.

Пр. асьв. Абяцаць напэўна ня буду, але павяду гутарку з панам старостай, каб узгодніў вашу просьбу, але надзея зусім слабая! (У гэты час перад ім стала Марыся, якая нядаўна падышла і ўсё слухала).

Марыся (у гневе). Браты, сялянце! Дазвольце вам сказаць, што з гэтага нічога ня будзе!.. Ня толькі школы нашыя касуюць, але нішчаць усё наша роднае: школы—зачынены, настаўнікі—ў астросе, штоноч—арышты, прысуды на катаргу!.. Адмовімся ад ласкі паноў-апякуноў!.. (Гоман).

Пр. а сь в. Слухайце, паненачка! Я вас прашу пакінуць размову аб політыцы!

Марыся. Не падабаецца?.. Праўда коле вочы?.

Пр. а сь в. Проша мільчыць!

Марыся. Даруйце! Не паслухаю!.. Сабраў гэтых абяздоленых сялян, падкупіў дурную бабу Макрыну і дым пушчае ўсім у вочы, што ў вас польская кроў, Польшча да Смаленску!.. Не, мой паночку! Польшча не да Смаленску, а да ракі Буга!

Пр. а сь в. Вам трэба школы?

Марыся. Трэба.

Пр. а сь в. Давайце будынкi!

Марыся. Я будынак дала, вам гэта ведама!

Пр. а сь в. Дзе ён?

Марыся. Па сьмерці бацькі мне ў спадчыну дастаўся дом... я хачу дом гэты аддаць пад школу, мне не даюць! А зямлю хачу аддаць ім...

Пр. а сь в. Вы супроць уласнасьці?!

Марыся. Кажу гэта перад усімі!

Пр. а сь в. Значыцца, вы агітуеце за комуна?

Марыся. Так!

Пр. а сь в. Я вам забараняю!

Марыся. Не забароніце! Праўда на нашай старане!

Пр. а сь в. (у гневе). Мяцежнікі, вон адсюль!..

Селян. 1-ы. Чакайце, пан! Як гэта, вон?..

З нашай зямлі?

Пр. а сь в. А так, прэч!

Марыся. Самі ідзеце прэч, нахлебнікі!

Пр. а сь в. Для вас ня школы будаваць, а астрогі! (*Падняўся агульны гоман*).

Ма ры с я. І гэта кажа прадстаўнік асьветы, культурны чалавек!

Пр. а сь в. Так, я культурны чалавек!

Ма ры с я. Культурны жандар!

Пр. а сь в. Хамы! Быдла!

Ма ры с я. Культурны жандар! (*У гэты час падняўся з месца сакратар, сярдзіта стукнуў па стале*).

Са к р а т а р. Праўда! Вы—жандар, шпег, хцівец!.. Я не хачу больш з вамі працаваць, бо ў вас няма праўды!.. Што вы мне казалі пісаць? Вам, кажа—школы будуць беларускія, а мне кажа ў пратакол пісаць: што ўсе далі згоду на школы польскія. Полёнізатары, гвалтаўнікі! (*Ён скінуў шапку, на якой быў белы арол, кінуў на падлогу, парваў пратакол і выбег. Агульны гоман*).

Ма ры с я. А што,—не мая праўда? Браткі, чулі?

У с е. Чулі!

Ма ры с я. Няма нам чаго тут больш рабіць! За мною! (*Усе выходзяць, пяючы*).

«Мы доўга цярпелі,
Цярпець больш ня будзем...»

(*Уся грамада адыходзіць, апроч нямога, які пачаў крычаць, схваціўшы ў руку званок, б'ючы ім па сталу*).

Селянін 1-шы яго адвёў і пашлі).

Пр. а сь в. (*застаўшыся адзін*). Што-ж цяпер рабіць?

Алеся (якая схавалася за плотам, выскачыла, скінула яму шапку). Шапку зьняць! Марсэльезу п'яюць! (Пабегла).

Пр. а сь в. (у сьлед). Хамы! Быдла! (Дастаў з кішэні сьвісток, сьвішча. Зьяўляюцца 2 салдаты).

Пр. а сь в. Арыштаваць, арыштаваць дзяўчыну! (Салдаты пабеглі).

З А С Л О Н А

АКТ ПЯТЫ

Кватэра Марысі

Макрына (*запальвае свечку*). Завечарэла і не аглядзелася! Час бяжыць ня ўзнак! (*Аглядаецца ў люстэрка, а потым пачынае пудрыцца*). Ліха ведае што ў мяне за нос,—разоў дзесяць пабялю, а ён усё чырвоны! Пасыцела, папрыгажэла і па-польску гавэндзіць навучылася! Овшэм, пане полкувніку!—кажу я.—Овшэм, пані Макрына!—адказвае ён. Любата, далібог, любата! (*У гэты момант, крадучыся, увайшла Алеся і спалохала яе*).

Алеся. Здравенькая была, пані ахмістрыня!

Макрына. Чаго табе трэба?

Алеся. Ці здарова?

Макрына. Хіба сьляпая?

Алеся. Падкармілі паны?

Макрына. Падправілі! А ты гэта куды выстраілася?

Алеся. Да пана паручніка!

Макрына. Да каго? (*Алеся адказвае*). Кінь дурыць, дзяўчына! Ці будзе ён гаварыць з табой?

А л е с я. Чаму ня будзе?—Учора гаварылі, а сёння, бач, сюды запрасіў!

М а к р ы н а. Як-жа ты будзеш гаварыць, калі польску ня ўмееш?

А л е с я. Нічагутка! Зразумее папросту: культурны-ж чалавек!

М а к р ы н а. Як гэта культурны? Ты чаго, вярці-хвостка, лаешся!

А л е с я. Ці-ж я лаюся?

М а к р ы н а. Ты мне глядзі, а то я навучу, як шанаваць паноў! (*Дразьнячы*). Культурны,—ты сама культурніца, а ён ня культурны! Пан!

А л е с я. І ты, Макрына, ужо супроць мяне?

М а к р ы н а. Даўно ўжо пара! Цяпер, мая даражэнькая, хвост свой падтулі! Згінуў твой хаўруснік; грош табе цана!..

А л е с я. Не ўспамінай, Макрына! Ні за што Ягор загінуў, уцякаў, бядак, ад жандараў польскіх і ў Нёмне ўтапіўся!..

М а к р ы н а. Самая адпаведная для яго сьмерць; ня будзе прынамсі блытацца з Марысяй! Цяпер пан дозорца прыгорне яе да сваіх рук!.. Штодзень бывае—спявае ўсё пра каханьне!..

А л е с я. А яна?

М а к р ы н а. Што яна? Трошкі пакапрысіць і згодзіцца!

А л е с я. Як ты ўпэўнена кажаш!

М а к р ы н а. А вось пабачым!

А л е с я. А дзе-ж Марыся?

Макрына. Зараз прыдзе! Сёння-ж хаваюць тую ўтопельніцу!..

Убягае Жук.

Жук. Вечар добры, пане ахмістрыня! (*Вітаецца з ёю за руку*).

Макрына (*уздаволена*). Овшэм, браток, овшэм!

Жук. А я да вас, пані ахмістрыня!.. Краўчыха на хвіліначку вас просіць да сябе, сукеначку прымераць; заўтра-ж фэст!..

Макрына. А я-яй! А я і запамятавала, што заўтра гэткае свята!..

Жук. Так зрабеце-ж ласку, пане ахмістрыня ідзеце!

Макрына. Цяпер ісьці?

Жук. Прасіла зараз, чакае! (*Адчыніў дзверы*). Рад службыць вам!

Макрына. Овшэм, зараз! (*Да Алесі*). А ведаеш, Алесенька, якую я сукенку майструю ў краўчыхі?!

Алеся. Нябось па модзе, ды зякрастую!

Макрына. У вочы кідаецца, во! (*Глянула праз дзверы*). Ды што-ж гэта, на дождж так неба па-чарнела?

Жук. А так, пані ахмістрыня, навальніца будзе!

Макрына. Ай, ай, якая хмара сунецца сюды! Скуль гэта яна?

Жук. З усходу, Макрыначка, з усходу!

Макрына. Хоць-бы пярун ня стрэліў!

Жук. Бяз гэтага не абойдзецца—стрэліць!

Макрына. Тады я вазьму хустачку!

Жук. Бярэце хустачку!

Макрына (*акрываецца*). Ты-ж, Алеська, піль-
нуй хату, а я адскочу!

Алесья. З вялікай ахвотай! Не сьпяшайцеся, да-
следжу!

Макрына. Дзякую! Хадзем. (*Сама вышла,
Жук застаўся*).

Жук (*да Алесі*). Ну, Алесья, настаў рашучы час!
Прайграем справу—загінем у астрозе! Амаль уся орга-
нізацыя сядзіць...

Алесья. Ведаю, браток!

Жук. Мы толькі трое на волі засталіся!

Алесья. Не ўспамінай: балюча слухаць!

Жук. Усё дзякуючы яму! Эх, паганец!

Алесья. Ня пушчай на вецер слоў. (*Глянула ў
акно*). Ідзі на сваё месца, ён сюды ідзе!

Жук. Я за вакном! (*Пашоў*).

Алесья. Ні на крок далей! (*Агледзела акно, гля-
нула ў бакоўку, а затым прыслухоўваецца*).

Уваходзіць афіцэр (п'яны).

Афіцэр. А!.. Каго бачу?.. Алеська... прышла!..

Алесья. А то як-жа, абяцала-ж на восьмую!

Афіцэр (*глянуў на гадзіннік*). Дзіўная пункту-
альнасьць. Што-ж ты адна? (*Сеў*).

Алесья. Як бачыце—адна!

Афіцэр. Тым лепш! Ты ў мяне прыгожка! (*Ту-
ліць яе да сябе*). Пад сонцам вырасла, здаровая, як
лёд, беларусінка!

Алеся. А вы не жартуеце?

Афіцэр. Я? Ды яшчэ ўчора пры спатканьні я так упадабаў цябе, што і сёньня чад у галаве сядзіць!

Алеся. Як разумець вас?

Афіцэр. Кахаю цябе!

Алеся (якбы з радасьцю). Мяне?

Афіцэр. Так! Цябе!

Алеся. Ой, што я чую? Мяне, мужычку, упадабаў пан? (А сама хітра аглядае, як-бы выцягнуць рэвольвэр).

Афіцэр. А ты што? Ня верыш?

Алеся. Веру. Дай я... (Запнулася).

Афіцэр. Ну, кажы! Кажы!

Алеся. Саромлюся...

Афіцэр. Ды кажы, дурненькая!.. Любіш?..

Алеся (ня зразу). Люблю! (І закрыла вочы фартухом).

Афіцэр. Алеся, гэта праўда?.. Любіш?..

Алеся. Усім сэрцам, так кахаю!

Афіцэр. Ну, а бацькі ў цябе ёсць?

Алеся. Няма, круглая сірата!

Афіцэр. А калі-б я зажадаў цябе да сябе ўзяць—пашла-б?

Алеся. Скажэце, пайду!

Афіцэр. Ну, добра, я стану тваім бацькай, аякунам!.. Забяру цябе, беларусінку, пад сваё крыло, адойдзеш ты ад сваёй мовы, звычайў, станеш нашаю, полькай!..

Алеся. Ой, як сэрца стуквае!.. Ці верыце, я такая щчасьлівая!..

Афіцэр. Веру, веру, мая дарагая! (Хоча пачалаваць).

Алеся. О не, панок, пачакайце!

Афіцэр. Як гэта? Чаму?

Алеся. А так, адложым гэта на заўтра!

Афіцэр. А я маю імпэт сёння. (Зноў хоча пачалаваць).

Алеся. О не, паночку, калі ласка, заўтра!

Афіцэр. Бач ты яе—упёрлася!

Алеся. У чужой хаце нялоўка, ля вакна!.. Убачаць—людзі асьмяюць!

Афіцэр. Ды што нам людзі!.. Мы тут гаспадары, мы,—разумееш?.. А над табою я... Алеся! (Развееў шырока рукі, абняў Алеся і хоча пакласці на канапу. Алеся крычыць:—Паночку, што вы робіце?!, а сама выкрадае рэвольвэр. Афіцэр падняў яе на рукі).

Хутка ўвайшоў Жук.

Афіцэр (убачыўшы яго, пусьціў Алеся. Злосна). Ты чаго?

Жук. Да вас, паночку!

Афіцэр. Хам! Раней стукнуць трэба!

Жук. Ды я хацеў быў стукнуць! (Алеся дала знак маўчаць).

Жук. Да вас па справе!

Афіцэр. Па якой?

Жук. Вас доктар кліча!

Афіцэр. Які доктар, дзе ён?

Жук. А гэты, што прыехаў на абгляд утопленіцы!

Афіцэр. Ды яе-ж пахавалі!

Жук. Пакуль-што не: там нешта з пярсьцёначкам
нядобра!

Афіцэр. Нічога не разумею!

Жук. І я кажу, пара-б закапаць няшчасную афіяру,
а яны валандаюцца! Дык што сказаць?

Афіцэр. Зараз буду! Алеся! пойдзем разам, ці
будзеш тут?

Жук. А хату на каго пакінуць! (*Адыходзіць*).

Афіцэр. Тады я адзін! Пачакаеш?

Алеся. Кроку не адыду!

Афіцэр (*выходзячы*). Алеся! Хто твой...

Алеся. Вы, толькі вы!

Афіцэр. Чакай! Праз хвіліну! (*Пашоў*).

Алеся (*агледзела рэвольвэр*). Крок наперад
ёсьць. (*Адчыніла акно, ля акна Жук*).

Жук. Ну, і лоўка-ж ты яго акалпачыла! Мала-
дзец, хвалю!

Алеся. Не хвалі! Ня люблю!

Жук. Кулі ёсьць?

Алеся. Каб у жандара, ды...

Жук. Ахрэм сюды ідзе.

Алеся. Пакуль-што хавайся! (*Зачыніла акно,
а сама схавалася ў бакоўку*).

Уваходзіць Ахрэм.

Ахрэм. Ну і каламут, радачкі ня дам!.. Няўжо-ж
насільніку будзе воля? Кабеціну ўтапіў, настаўнікаў
у астрог запакаваў, а сам гуляе!.. Алеся бегае, як уча-
дзеля, а што з Ягорам? ніхто ня ведае. Каб хаця

матачка найсьвеншая, цьфу ты,—зноў... і калі гэта я пазбудуся сьвятых!

А л е с я (у дзвяхрох). Гэп! (Схавалася).

А х р э м (спалохаўшыся). Матачка найсьвеншая, цьфу ты,—зноў! Во мара праклятая: яна тут!.. Маўчы. Ахрэм! Нешта мусі быць!..

Уваходзіць Макрына.

Ма к р ы н а. А ты чаго, мядзьведзь, прывалокся?

А х р э м. Рукі апаласкаць прышоў.

Ма к р ы н а (здзіўлена). Рукі апаласкаць? Ці табе мала вады ў Нёмне? Вымятайся, адсюль! (Выпіхвае яго).

А х р э м. Чакай, чакай! Паслухай, што скажу!

Ма к р ы н а. Ня хочу нічога слухаць, прэч адсюль!..

А х р э м. Але-ж пакінь штурхацца, слухай, што скажу: мяне вучыцелька прыслала.

Ма к р ы н а. Вучыцелька? Пашто?

А х р э м. Памінкі спраўляць будзем! Вось і гарэлка (дае бутэльку), а ты закуску дай!

Ма к р ы н а. Па ком памінкі, што ты пляцеш?

А х р э м. Па мце!

Ма к р ы н а. Ты-ж не памёр!

А х р э м. Адыходжу!

Ма к р ы н а. Куды-ж гэта ты?

А х р э м. Туды, дзе праўда живе!

Ма к р ы н а. Ты, дзед, ашалеў! Дзе-ж лепшае жыццё, як тут?

А х р э м. Гэта табе, а я пашкандыбаю!

Макрына. Ну, і ідзі да ліха! Апроствай хату!

Ахрэм. Павінен пачакаць вучыцельку!

Макрына. Тады ня тупай, як мядзведзь! Сьлядоў не рабі, лапатнік!

Ахрэм. А ты хто, дзе твае лапі?

Макрына. Овшэм, ужо няма! Я ў боціках!
(Вышла).

Ахрэм (рагоча). Ой, ой, ня вытрымаю, да чаго дайшла дурная баба! (Доўга сьмяецца, а потым падышоў да дзвярэй, дзе Алеська). Алесья, Алеська! Адгукніся, параду дай, што рабіць! (Паўза). Маўчыць, Алеська! Як жа быць, сягоньня-ж трэба адыходзіць!

Уваходзіць афіцэр.

Афіцэр. А ты чаго тут?

Ахрэм. Па загаду вучыцелькі!

Афіцэр. А дзе яна? там? (на бакоўку).

Ахрэм. Ды не, там няма нікога!

Афіцэр. А з кім ты гаварыў?

Ахрэм. Сам з сабою!

Афіцэр. А ты ня ведаеш, дзе гэта, ну як яе, Алеська?

Ахрэм. Алеська?.. якая?..—Ня ведаю такой!

Афіцэр. Вось табе і гаспадар; пакуль звярнуўся—птушка ўцякла! Нездарма прыказка кажа:—За двума зайцамі пагонішся, ніводнага ня зловіш!
А дзе-ж вучыцелька?

Ахрэм. Зараз прыдзе! Была на беразе, начальства аглядала тую ўтопленіцу!

Афіцэр. І што кажучь?

А х р э м. Кажуць—утапілі!

А ф і ц э р. Ну як гэта чалавека загубіць?

А х р э м. Мала брыды ёсьць?! Відаць, якісьці афіцэр сваю жонку ўтапіў, як гэта ў часе вайны шмат хто з іх рабіў!..

А ф і ц э р. Скуль гэта ведама? Хто казаў?

А х р э м. Вучыцель казаў!

А ф і ц э р. Дарэчы, дзе ён зараз?

А х р э м. Добра ня ведаю! Як Кажуць людзі, быццам-бы, уцякаючы ад жандараў, утапіўся!

А ф і ц э р (пагражаючы). Кажы, гад, ты ведаеш!

А х р э м. Кажу, паночку! Нічога ня ведаю!

А ф і ц э р (схапіў яго за карк). Ну, хам, скажаш мне праўду? (Замахнуўся кулаком).

Увайшла Марыся.

М а р ы с я. Гэта што?

А ф і ц э р (пакінуўшы Ахрэма). Нічога! Рабіў допыт...

А х р э м (у бок). Вось чаму ў людзей сінякі!

М а р ы с я. Тут не дэфэнзыва! (Да Ахрэма). Ахрэм, вы ад допыту вольны! Будзьце-ж ласкавы паклікаць да мяне Міколу!

А х р э м. А дзе ён?

М а р ы с я. А там, на вуліцы! Папрасі яго сюды і зараз-жа назад! (Ахрэм пашоў).

М а р ы с я (да афіцэра). Хачу з вамі пагаварыць!

А ф і ц э р. Рад слухаць!

М а р ы с я. Усе нашы культурныя сілы...

Афіцэр. Выбачайце, папраўлю, культурных сіл мы не чапалі, а бандытаў і экспропрыятараў, праўда, пасадзілі!..

Марыся (перш змоўкла, а потым цяжка дыхаючы). Сядзяць у астрозе, дзякуючы вам!..

Афіцэр. Прычым тут я? Агітавалі за комуна, таму і пасадзілі!

Марыся. Ягор загінуў!

Афіцэр. Хто ваюе, той і гіне!

Марыся. А як вы надумалі са мной? (Афіцэр сур'ёзна глядзіць на яе).

Марыся. Не рабеце такіх здзіўленых вачэй! Я скажу пра сябе сьмела! Я таксама камуністка!..

Афіцэр. Нічога, нічога! Ведаю!

Марыся. І вось, дзеля таго, што і мяне, як і другіх, могуць затравіць, я сёння, уначы, з Міколай і Ахрэмам пры вашай дапамозе павінна перайсці граніцу!

Афіцэр. Вы туды ня траціце!

Марыся. Чаму?

Афіцэр. Вам там ня месца!

Марыся. А дзе?

Афіцэр. Тут, у нас!

Марыся. Ваш плян?

Афіцэр. Я хачу, каб вы пакінулі вольнадумцаў і пачалі жыць, як жадаў ваш бацька! Са мной!

Марыся. Пры ўмове, калі дом я аддам беларускай школе, а зямлю сялянам?

Афіцэр. Пры ўмове, калі і дом, і зямля будуць з вамі!

Марыся. Ясна! Цяпер я стаўлю пытаньне рашуча: ці мне воля, ці вам, замест афіцэрскіх пагонаў, арыштанскі балахон?

Афіцэр (грозна). Што?

Уваходзіць Ахрэм.

Ахрэм. Мікола тут, на лавачцы сядзіць! Сюды, казаў, ня пойдзе!

Марыся. Усёроўна! Ну вось, Ахрэм! Дазвол на пераход мяжы Міколу і табе—ёсьць!

Ахрэм. А вам?

Марыся. Ня пушчаюць! (Паказала рукою на афіцэра).

Ахрэм (хітра). Паночку, даражэнькі, няўжо ня пусьціце, зрабеце ласку, пусьціце! Паслухайце яе хоць дзеля мяне! Я-ж пану такую важную паслугу ўчыніў; пярсцёнак падмяніў, што на руцэ ўтопленицы!..

Афіцэр (тупнуўшы нагой). Мільч!

Марыся (перабіла). Лягчэй!

Ахрэм. І грошы назад аддам: яны-ж вашы! Брудныя... агідныя! (Кінуў капшук пад ногі).

Афіцэр. Як ты сьмееш? (Кінуўся да яго).

Марыся (спыніла дарогу). Я не пазволю!

Афіцэр. Пусьці! (Марысю адпіхнуў).

Ахрэм (грозна). А ну, крані!.. Адно маё слова і васпану—астрог! Кабету задушыў, мы бачылі! (Афіцэр анямела стаіць). Сьведкі ёсьць, на ногі суд паставім! Вось не спалохаюся, іду і заяўлю! (Да дзвярэй).

Афіцэр (рашуча). Стой!

Ахрэм. Ня вас павінен я слухацца, а вось каго!
Марыся, ваш загад?

Марыся. Ідзі на вуліцу і чакай!

Ахрэм. Добра! (*Адыходзячы*). Бач яго, ён мяне... (*Вышай*).

Афіцэр. Я хачу з ім пагаварыць. (*Кінуўся да дэвярэй*).

Марыся (*загарадзіла дарогу*). Пачакайце!

Афіцэр. Што чакаць? Я не пазволю, каб хам, мужык зьняважыў афіцэра!

Марыся. Які вы афіцэр? Вы—крыміналісты!

Афіцэр. Марыся!

Марыся (*спакойна*). Крыміналісты! Забойца!

Афіцэр (*хапіўся за галаву*). Якая зьнявага!

Марыся. Мэта нажывы, зьвярынае жаданьне сьвежай крыві, гнілы патрыётызм—вось грунт вашага жыцьця!

Афіцэр. Марыся!

Марыся. Тэстамэнт! (*Грозна*).

Афіцэр. Адно толькі слова!

Марыся (*грозна*). Ні слова! Тэстамэнт!

Афіцэр. Я іначай мысьліў!

Марыся. І я зраблю інакш, калі не паслухаеце мяне! Карыстацца фізычнай сілай, прыгнятаць сялян вам было можна, але ведайце, што скончыўся ваш гвалт! (*Афіцэр дастае тэстамэнт. Марыся ўзяла*). А цяпер паклічце мне Ахрэма і Міколу і заразжа назад! Я з вамі хачу прымірыцца.

Афіцэр. (*радасна*). Марыся, і гэта праўда?

Марыся. Запомніць усё і не сварыцца!

Афіцэр. Марыся, ты—сама дабрата!

Марыся. Але-ж ідзецца, а то будзе позна! Яны могуць заявіць!

Афіцэр. Іду, іду! (Пашоў).

Марыся (узяла ў рукі тэстамэнт). Вялікая чэсьць табе, бацька, за працу на карысьць чырвоных і ніякай чэсьці, што ты аддаў мяне ў рукі нясумленнага чалавека! Я зраблю інакш! (Парвала ў шматкі тэстамэнт, насыпала ў кілішак атруты і задумалася).

Выскачыла Алеся.

Алеся (рашуча, схпіўшы яе за руку). Марыся! (Тая спалохалася). Што ты хочаш рабіць?

Марыся. Алеся, дарагая, я сама ведаю, што гэта ня спосаб барацьбы! Але-ж у крытычны момант разьбірацца позна! Організацыя развалена, большасьць у астрозе, пагібель нам. (Грозна). Так няхай будзе пагібель і яму!

Алеся. Я не пазволю!

Марыся (зьдзіўлена). Чаму?

Алеся. Бо няпуцьвы плян!

Марыся. Дык што-ж, на твой погляд, ён жыць павінен, і мучыць нас далей! Ну, што-ж: няхай будзе наадварот! Сьмерць мне! (Пераставіла кілішак).

Алеся (рашуча). І гэтага ня будзе! Мы жыць павінны, а ўцякаць ад жыцьця—сорам.

Марыся. Ну зразумей-жа ты, што цяжка далей змагацца!

А л е с я. Што пляцеш: ты-ж не адна, нас многа!
(Падбегла да дзвярэй, стукнула ў далоні).

З галоўных дзвярэй выскачыў Ягор, ён апрануты, як
партызан.

М а р ы с я (ускрыкнула). Ягор!

Я г о р. Марыся—дарагая!

М а р ы с я. Ягор, жыў?

Я г о р. Бачыш—жыў!

А л е с я. А цяпер будзь гатова да сустрэчы з ім,
ён сюды ідзе! (Ращуча). Ягор, сюды! (Ягор дастаў
рэвольвэр, стаў ля Алесі; у яе таксама ў руках рэ-
вольвэр).

М а р ы с я. Што вы надумалі рабіць?

А л е с я. А вось пабачым!

Я г о р. Мы мёртвую пятлю развяжам!

М а р ы с я. Страшна мне!

Я г о р. Марыся, больш адвагі! (Паўза). Сорам так
казаць!

Уваходзіць афіцэр.

А ф і ц э р (ня бачачы Алесі і Ягора). Яны ісьці
не пажадалі, казалі, што некага чакаюць! Ты ня ве-
даеш каго? (Паўза). Каго?

Я г о р (ращуча). Яны мяне чакаюць!

А ф і ц э р (глянуў). Гэта хто?

Я г о р. Не спазналі?! Нябожчык з таго сьвету!..

А ф і ц э р. Вучыцель!

Я г о р. Я!

А ф і ц э р. Ага, так вось што значыць здрада!
(Да Алесі). Зьмяя! (Кінуўся да іх).

Ягор. Ні з месца, а то лоб расшчаплю! (*Наставіўшы рэвольвэр*).

Алеся (*наставіўшы рэвольвэр*). Папаўся краб у сеці!

Уваходзяць трое партызан і між імі Жук. Усе ўзброеныя.

Ягор. Вось ён!

Афіцэр. Хто гэта?

Жук (*вышай наперад*). Мы—партызаны.

Афіцэр. Партызаны! Ворагі дзяржавы Польскай! Варта! (*Хапіўся за кабуру*). Дзе мой наган?

Алеся. Ваш наган у мяне!

Жук (*дае каманду ў дзверы*). Хлопцы! на коні, а вы ўпярод!

Афіцэр (*пра сябе*). Як-жа быць?

Жук (*грозна*). Упярод! (*Яшчэ мацней*). Упярод! (*Узяў афіцэра за карк і выпхнуў за дзверы; за ім вышлі двое партызан, Жук застаўся*).

Ягор. А цяпер наша чарга, Марыся! Больш жыцця, праз ноч мы будзем пад чырвоным сьцягам!

Алеся. Пад сьцягам Сярпа і Молата! (*У гэты час Жук махнуў у дзвярох рукою, раздаўся выстрал*).

Марыся. Ах! Што гэта?

Жук. Партызанскі прыгавар.

Алеся. Туды яму і дарога!

Ягор (*да Марысі*). Пашлі!

Алеся. У Савецкую Беларусь! (*Усе выходзяць*).

З А С Л О Н А

+

ЦАНА 60 кап.

309

80000003 139509

Вел. г.

1994

